

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNİN ARKEOLOJİK
ARAZİ ÇALIŞMALARINDA UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Cumhur Özüm ERTÜZÜN

Danışman
Prof.Dr. Ergün LAFLI

İZMİR - 2019

Tez Onay Sayfası

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Projesi olarak sunduğum “**Sosyal Sorumluluk Projelerinin Arkeolojik Arazi Çalışmalarında Uygulama Örnekleri**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

....../....../2019

Cumhur Özüm ERTÜZÜN

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Sosyal Sorumluluk Projelerinin Arkeolojik Arazi Çalışmalarında Uygulama
Örnekleri
Cumhur Özüm ERTÜZÜN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı
Arkeoloji Programı

Yaşadığımız coğrafya arkeolojik değerler açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Ancak ülkemizde arkeoloji bilimine gösterilen ilgi arkeologlar ve tarihçiler ile sınırlı kalmaktadır. Özellikle günümüz koşulları ve teknolojik gelişmeler değerlendirildiğinde, arkeolojiye yönelik toplumsal çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu noktada atılacak ilk adım, arkeoloji bilimini yalnızca alan içi çalışmalarla sınırlamak yerine, bilimsel çalışmalarda ulaşılan bilgileri toplumun geri kalanına en uygun yöntemlerle aktarmaktır.

Arkeolojik çalışmalar, diğer bilimsel çalışmalarda olduğu gibi ulaştığı bilgileri paylaşma konusunda maddi bir beklenti içerisinde değildir. Bununla beraber yapılacak uygulamaların sosyal sorumluluk çerçevesinde gerçekleştirilmeleri en uygun yöntemlerden biridir.

Ülkemizde son yıllarda popüler hale gelen sosyal sorumluluk projeleri birçok kurum ve kuruluşun bünyelerinde yaygın olarak yer verdiği çalışmalar olmaktadır. Bu bağlamda arkeolojik arazi çalışmalarında kurumlar ve kazılar arasında gerçekleştirilecek iş birlikleri ile ülkemizdeki kültürel mirasın korunması ve bilinç kazandırılması adına yapılacak olan uygulamalar, hem toplumun bilgilendirilmesini hem de yapılan çalışmaların toplumla paylaşılmasını sağlayacaktır.

2000'li yılların başlarından itibaren ülkemizde gerçekleştirilmeye başlanan örnek çalışmalar, kültürel mirasın korunması ve tanıtılması alanında farkındalık yaratmak ve eğitime katkı sağlamak adına gün geçtikte birikimlerle

ilerlemektedir. Bu tez çalışmasına dahil edilen arazi çalışmalarındaki sosyal sorumluluk projeleri, yaptıkları çalışmaların sürdürülebilirliği ve içeriğindeki uygulamalarla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca arkeolojik arazi çalışmalarında başlayan projelerin müze uygulamalarına da ilham kaynağı olması ile beraber, müze eğitimleri ve atölye faaliyetleri de tez çalışması içerisinde değerlendirmeye dahil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arkeoloji, Sosyal Sorumluluk, Arkeoloji Eğitimi, Arkeopark

ABSTRACT

Master Thesis

Practices of Social Responsibility Projects in Archaeological Field Works

Cumhur Özüm ERTÜZÜN

Dokuz Eylül University

Institute Of Social Sciences

Department Of Archaeology

Archaeology Programme

The geography we live in has an important place in terms of archaeological values. However, interest in archeology in Turkey is limited to archaeologists and historians. Especially when today's conditions and technological developments are evaluated, it is seen that social studies towards archeology are insufficient. The first step to be taken at this point is to transfer the information obtained in scientific studies to the rest of the society by using the most appropriate methods instead of limiting the archeology science to in-field studies only.

Archaeological studies, as in other scientific studies, do not expect any pecuniary expectation to share the information they have reached. However, it is one of the most appropriate methods to realize the practices within the framework of social responsibility.

Social responsibility projects, which are still popular in our country in recent years, are widely used by many institutions and organizations. In this context, cooperation between institutions and excavations in archaeological field studies and practices to be made in order to protect and raise awareness of cultural heritage in our country will provide information to the society and to share the studies with the society.

Case studies started to be realized in our country since the beginning of 2000s, are progressing with accumulations in order to raise awareness and contribute to education in the field of protection and promotion of cultural heritage. The social responsibility projects in the field studies included in this

thesis were evaluated with the sustainability of their studies and the applications in their content. In addition to the fact that the projects that started in archaeological field studies also inspired museums' practices, museum trainings and workshop activities were also included in the thesis.

Keywords: Archaeology, Social Responsibility, Archaeology Education, ArchaeoPark

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNİN ARKEOLOJİK ARAZI ÇALIŞMALARINDA UYGULAMA ÖRNEKLERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL SORUMLULUK VE ARKEOLOJİ

1.1. SOSYAL SORUMLULUK NEDİR ?	3
1.1.1 Sosyal Sorumluluk Projesi Nedir?	3
1.2. SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ VE ARKEOLOJİ İLİŞKİSİ	5

İKİNCİ BÖLÜM

ARKEOLOJİ VE TOPLUM İLİŞKİSİ

2.1 SOSYAL ARKEOLOJİ	7
2.2 TOPLUMSAL ARKEOLOJİ	8

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNİN UYGULANDIĞI ARKEOLOJİK ALAN ÖRNEKLERİ

3.1. ÇATALHÖYÜK	10
3.1.1. Çatalhöyük Tarihçe Ve Kazı Çalışmaları	10

3.1.2. Çatalhöyük Proje Uygulaması	14
3.1.2.1 Çatalhöyük Ziyaretçi Merkezi	15
3.1.2.2 Tanıtım Videoları Ve Broşürler	15
3.1.2.3 Çatalhöyük Örnek Evleri	16
3.1.2.4 Çatalhöyük Doğu Höyük Gezi Parkuru	18
3.1.2.5 Çatalhöyük Arkeoloji Atölyesi	19
3.1.2.6 Çatalhöyük Çocuk Atölyesinde Bir Gün	21
3.1.3 Çatalhöyük Arkeoloji ve Çocuk Atölyesi Bölüm Değerlendirmesi	32
3.2. YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ	33
3.2.1 Yeşilova Höyüğü Tarihçe Ve Kazı Çalışmaları	33
3.2.2 Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi	35
3.2.3 Yeşilova Höyüğü Deneysel Arkeoloji Alanı Ve Örnek Yapılar	36
3.2.4 Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesi	37
3.2.4.1 Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Bir Gün	38
3.2.5 Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesi Değerlendirme	47
3.3. AKTOPRAKLİK HÖYÜK	47
3.3.1 Aktopraklık Höyük Tarihçe Ve Kazı Çalışmaları	48
3.3.2 Aktopraklık Höyük Arkeopark Proje Uygulaması	50
3.3.2.1 Aktopraklık Höyük Karşılama Merkezi	51
3.3.2.2 Aktopraklık Höyük Tarihöncesi Geleneksel Köy Canlandırmaları	52
3.3.2.3 Aktopraklık Yapay Höyüğü	56
3.3.2.4 Aktopraklık Höyük Arkeolojik Eğitim Çalışmaları	57
3.3.3 Aktopraklık Höyüğü Arkeopark Projesi Değerlendirme	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARKEOLOJİDE SOSYAL PROJELERİN GENİŞLETİLMESİ: MÜZE UYGULAMALARI

4.1.MÜZE UYGULAMARI	63
4.2 MARDİN MÜZESİ	64
4.2.1 Mardin Müzesi Arkeopark	65
4.2.2 Mardin Müzesi Arkeopark Değerlendirme	71

4.3 HATAY ARKEOLOJİ MÜZESİ	72
4.3.1 Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi	74
4.3.1.1. Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Faaliyetleri	75
4.3.2 Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Değerlendirme	80
 SONUÇ	 83
KAYNAKÇA	85

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Çatalhöyük Konum	s.11
Şekil 2: Çatalhöyük Batı ve Doğu Höyük Hava Fotoğrafı	s.12
Şekil 3: Çatalhöyük Ziyaretçi Güzergâh Planı	s.14
Şekil 4: Çatalhöyük Ziyaretçi Merkezi	s.15
Şekil 5: Çatalhöyük El Broşürü	s.16
Şekil 6: Çatalhöyük Deneysel Ev Dış Görsel	s.17
Şekil 7: Çatalhöyük Deneysel Ev İç Görsel	s.17
Şekil 8: Çatalhöyük Ziyaretçi Seyir Noktası Ve Yürüyüş Bandı	s.18
Şekil 9: Çatalhöyük Bilgilendirme Panosu	s.19
Şekil 10: Öğrencilerin Çatalhöyük'e Gelişi	s.22
Şekil 11: Çatalhöyük Atölye Çalışmalarında Drama / Canlandırma	s.22
Şekil 12: Çatalhöyük Atölye Çalışmalarından Önce Gerçekleştirilen Sunum	s.23
Şekil 13: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Ziyaretçi Merkezi Gezisi	s.24
Şekil 14: Çatalhöyük Örnek Evinin Tanıtılması	s.25
Şekil 15: Çatalhöyük Gezi Parkuru Ön Bilgilendirme	s.25
Şekil 16: Çatalhöyük Kuzey Alanı Anlatımı	s.26
Şekil 17: Çatalhöyük Höyük Tepe Noktası Anlatımı	s.27
Şekil 18: Çatalhöyük Güney Alanı Anlatımı Ve Soru-Cevap Bölümü	s.27
Şekil 19: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Kazı Çalışmaları	s.28
Şekil 20: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Alçı Kabartma Çalışması	s.29
Şekil 21: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Kilden Figürin Yapımı Çalışması	s.30
Şekil 22: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Ahşap Baskı Çalışması	s.30
Şekil 23: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Duvar El Baskısı Çalışması	s.31
Şekil 24: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Figür Boyama Çalışması	s.31
Şekil 25: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Katılım Belgelerinin Dağıtılması Ve Fotoğraf Çekimi	s.32
Şekil 26: Yeşilova Höyüğü Konum	s.34
Şekil 27: Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi Binası	s.36
Şekil 28: Yeşilova Höyüğü Deneysel Evleri	s.37
Şekil 29: Yeşilova Höyüğü Kazı Alanları Ve Arazi Gezisi	s.39

Şekil 30: Yeşilova Höyüğünde Öğrencilerin Gruplar Halinde Atölye Çalışmalarına Katılması	s.40
Şekil 31: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde İlkel Orak Kullanarak Ot Bıçme	s.41
Şekil 32: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Kilden Eşya Ve Figürin Yapımı	s.41
Şekil 33: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Yapılan Kil Malzemelerin Pişirilmesi	s.42
Şekil 34: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Kil Boncuklar Ve Çeşitli Malzemelerle Takı Yapımı	s.43
Şekil 35: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Buğday Öğütme Çalışması	s.44
Şekil 36: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Hazırlanan Ocakta Ekmek Pişirilmesi	s.44
Şekil 37: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Hazırlanan Yemeklerin Paylaşılması	s.45
Şekil 38: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Etkinlik Sonu Değerlendirme Testi	s.46
Şekil 39: Aktopraklık Höyük Hava Fotoğrafı	s.48
Şekil 40: Aktopraklık Höyük Karşılama Merkezi	s.51
Şekil 41: Aktopraklık Höyük Neolitik Ev Canlandırması	s.52
Şekil 42: Aktopraklık Höyük Kalkolitik Dönem Ev Canlandırması	s.54
Şekil 43: Aktopraklık Höyük Kalkolitik Dönem Ev Canlandırması	s.54
Şekil 44: Aktopraklık Açık Hava Müzesi Geleneksel Köy Evleri	s.55
Şekil 45: Aktopraklık Höyük Yapay Kazı Alanı	s.56
Şekil 46: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu	s.57
Şekil 47: Aktopraklık Höyük Yapay Kazı Alanındaki Çalışmalar	s.58
Şekil 48: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu Buluntu Değerlendirme	s.59
Şekil 49: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu Bilgi Paylaşımı	s.60
Şekil 50: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu Çanak Çömlek Yapımı	s.60
Şekil 51: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu Madencilik	s.61
Şekil 52: Mardin Müzesi Genel Görünüm	s.65

Şekil 53: Mardin Müzesi Neolitik Ev Canlandırması	s.66
Şekil 54: Mardin Müzesi Arkeopark Kazı Çalışmaları	s.67
Şekil 55: Mardin Müzesi Arkeopark Kazı Sonrası Belgeleme Çalışmaları	s.67
Şekil 56: Mardin Müzesi Arkeopark Ebru Atölyesi	s.68
Şekil 57: Mardin Müzesi Arkeopark Restorasyon Atölyesi	s.69
Şekil 58: Mardin Müzesi Arkeopark Seramik Atölyesi	s.69
Şekil 59: Mardin Müzesi Öğütme Aletleri Atölyesi	s.70
Şekil 60: Mardin Müzesi Arkeopark Taş İşleme Atölyesi	s.70
Şekil 61: Mardin Müzesi Arkeopark Sikke Basımı Atölyesi	s.71
Şekil 62: Eski Hatay Arkeoloji Müzesi Binası	s.73
Şekil 63: Yeni Hatay Arkeoloji Müzesi	s.73
Şekil 64: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi	s.75
Şekil 65: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Karşılama	s.76
Şekil 66: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Sunum Etkinliği	s.76
Şekil 67: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Sunum Etkinliği	s.77
Şekil 68: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Müze Gezisi	s.77
Şekil 69: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Müze Gezisi	s.78
Şekil 70: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Etkinlikleri	s.78
Şekil 71: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Kabartma Çalışması	s.79
Şekil 72: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Mozaik Tamamlama	s.79
Şekil 73: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Mozaik Dizme	s.80

GİRİŞ

Sosyal sorumluluk genel anlamda bireylerin bir arada topluma duyarlı bir biçimde hareket etmesini kapsamaktadır. Birey ya da grup olarak kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara ve ihtiyaçlara yönelik duyarlı, etik davranmak sosyal sorumluluğun kapsamına girmektedir. Sosyal sorumluluktaki en önemli amaç, toplumsal yarardır. Kişisel çıkarlar gözetilmeksizin toplumun ihtiyaçları ve sorunları hedef alınarak gerçekleştirilen işlemler gerçek bir sosyal sorumluluk olarak değerlendirilebilir.

Bu tez çalışması sosyal sorumluluk içeriğinde arkeoloji ilişkisini değerlendirmektedir. Sosyal sorumluluk projeleri yaş ve cinsiyet gözetmeksizin toplumun her kesimine hitap edebilmektedir. Her konuya yönelik olarak yapılabilecek sosyal sorumluluk projelerinin eğitim ve kültürel faaliyetleri içeriğinde arkeolojinin de yer alması, toplumumuzun tarihi geçmişiyle ilgili bilgi birikimine sahip olması açısından önem arz etmektedir.

Ülkemiz tarihi yerler ve arkeolojik alanlar açısından oldukça zengindir. Ancak bu zenginlik eğitim ve alanlara yönelik tanıtımların yetersiz olması sebebiyle fark edilememektedir. Ülkemizin dört bir yanında bulunan arkeolojik alanlar ve bu alanlarda yapılan kazı çalışmaları yeterli ve gerekli ilgiyi görememektedir. Buna bağlı olarak da tarihi değerlerimiz günden güne değerini yitirmektedir. Bu noktada da sosyal sorumluluk ve arkeoloji arasında bir bağlantı oluşturmak mümkün olacaktır. Bununla birlikte arkeolojik alanlara yönelik ilgiyi arttırmak ve toplumu tarihi değerler ile ilgili bilinçlendirmek sosyal sorumluluk bilinciyle elde edilebilir hale gelmektedir.

Bu çalışma ilk olarak sosyal sorumluluk projeleri kapsamında yer almış arkeolojik alanlar hakkında bilgi vermeyi, bu alanların önemini ve kültürel varlıkların korunması bilincini geniş kitlelere ulaştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik yapılan daha önce ki çalışmalar incelendiğinde açıkça görülmektedir ki; Türkiye'de yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında, sosyal sorumluluk projelerine ayrılan bölümün yetersizliği arkeoloji ile ilgili tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerini öngörülen hedeflere ulaştıramamıştır. Buna bağlı olarak tarih bilincinin ve

arkeolojinin topluma ulaştırılabilmesi açısından, arkeolojik ve tarihi yerlerde sosyal sorumluluk projelerinin arttırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tez çalışması kapsamında öncelikli olarak sosyal sorumluluk kavramından ve sosyal sorumluluk projelerinin arkeolojik çalışmalara olan etkisinden söz edilmektedir. Sonrasında ise arkeoloji ve topluma ilişkin kavramlara ve o kavramların kapsamlarına yönelik bilgilere yer verilmiştir. Bununla birlikte ülkemizde yer alan ve arkeoloji ile ilgili sosyal sorumluluk projelerinin uygulanması açısından örnek teşkil eden arkeolojik kazı çalışmaları da ayrıca detaylandırılmıştır. Bu kazı çalışmaları arasında Konya'da bulunan Çatalhöyük, İzmir'de yer alan Yeşilova Höyüğü ve Bursa'da bulunan Aktopraklık Höyüğü değerlendirilmiştir. Bu arkeolojik alanların tarihçesi ve bu alanlarda uygulanan projeler tez çalışması kapsamına dâhil edilmiştir. Arkeolojik kazılara ek olarak, ülkemizde yer alan ve sosyal sorumluluk projelerinin uygulandığı arkeoloji müzelerinden de bahsedilmiştir. Müze örnekleri arkeolojiye yönelik sosyal sorumluluk projelerin genişletilmesi açısından tez çalışması kapsamında önem teşkil etmektedir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme veya doküman incelemesi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konması olarak tanımlanabilir.¹ Bu araştırma yöntemi aynı zamanda nasıl ve niçin sorularına da cevap bulmayı amaçlamaktadır.² Tez kapsamında değerlendirilmiş olan Çatalhöyük kazı çalışması ve Hatay Arkeoloji Müzesi sosyal sorumluluk projelerinden, oralarda görev almış olmam sebebiyle daha kapsamlı olarak bahsedilmiştir. Bu iki alan tez çalışmasının yöntemini belirlememde nitel araştırma yönünden kolaylık sağlamıştır. Yapılan sosyal sorumluluk projelerinin içeriği, programları ve hitap ettiği kitle ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bunun sonucunda yapılan uygulamalardaki eksi ve artı yönler göz önünde bulundurulmuş, çalışmaların geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

¹ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları 2005, 5. Baskı, Ankara.

² Yıldırım ve Şimşek, s.69

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL SORUMLULUK VE ARKEOLOJİ

1.1 SOSYAL SORUMLULUK NEDİR?

Sosyal sorumluluk; kamu, özel sektör ve sivil toplumun bir amaç etrafında toplanarak, ortak yaşama yönelmeleridir. Diğer bir bakış açısından sosyal sorumluluk; kişi ve kurumların kendi çıkarlarının olduğu kadar toplumun genel çıkarlarını da geliştirecek ve koruyacak eylemlerde bulunmasıdır. Sosyal sorumluluk bireylerin toplumsal konularda bilgi beceri, deneyim ve kaynaklarını yine topluma geri vermesini hedefler. Sosyal sorumlulukta herhangi bir kar amacı güdülmemek ile birlikte bu durum sivil toplum örgütleri veya işletmeler aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Sosyal sorumluluk, bireylerin davranışlarını şekillendiren bir olgudur. Sosyal sorumluluk bilinciyle hareket eden bireyler davranışlarının toplum veya çevre üzerinde olabilecek etkilerini de dikkate alırlar.³

Sosyal sorumluluk bir nevi, bireylerin bir arada topluma duyarlı bir biçimde hareket etmesidir. Birey ya da grup olarak kültürel, sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara ve ihtiyaçlara yönelik duyarlı, etik davranmak sosyal sorumluluğun kapsamına girmektedir. Sosyal sorumluluktaki en önemli amaç, toplumsal faydadır. Kişisel çıkarlar gözetilmeksizin toplumun ihtiyaçları ve sorunları hedef alınarak gerçekleştirilen işlemler gerçek bir sosyal sorumluluk olarak değerlendirilebilir.

1.1.1 Sosyal Sorumluluk Projesi Nedir?

Sosyal projeler; toplumsal sorunlar ve dezavantajlı gruplar için, kişisel olarak ya da bir araya gelen gruplarca yapılan engelleme, çözüm bulma, dikkat çekme gibi faaliyet ve davranışlardır. Sosyal projeler çok farklı alanlarda gerçekleştirilebilir. Çevre sorunları, ekonomik problemler, kültürel ve sosyal konular, eğitim sorunları ve fırsat eşitliği gibi alanlar, sıklıkla karşılaşılan sosyal proje örnekleri arasında yer almaktadır.

³ H. Fazıl Ergül ve Mehmet Kurtulmuş, **Sosyal Sorumluluk Anlayışının Geliştirilmesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri**, Cilt:13, Sayı:49, (221-232), 2014.

Sosyal projeler ya da daha geniş kapsamıyla sosyal sorumluluk projeleri toplum dinamiklerinin harekete geçirilmesini sağlayan, toplumsal duyarlılıkları ve dayanışmayı yansıtan etkinliklerdir. En önemli özelliği, toplumsal gereksinimlere cevap vermesi ve toplumsal yarar sağlamasıdır. Sosyal projelerin, bu hedef ve amaçları dışında başka beklentileri, örneğin bir çıkar ya da kazanç elde etme hedefi bulunmamalıdır.⁴ Sosyal sorumluluk projeleri sayesinde bireylerde, empati, fedakarlık, hayırseverlik, yaşam felsefesi, bir gruba ait hissetme ve toplumsal değerler gibi birçok farkındalık ve olumlu kişilik özellikleri yer etmeye başlamaktadır.

Sosyal sorumluluk projelerinin amacı yaşamın sürekliliği ve toplumsal yaşamın iyileştirilmesi için ortak evrensel değerlerin toplumlar tarafından paylaşımının sağlanması, iyi yaşam koşullarına sahip geleceğe umutla bakabilecek toplum bireylerinin yetiştirilmesine katkıda bulunulmasıdır. Bireylerin yaşadıkları topluma, paylaştıkları dünyaya olan sorumluluklarını, kişisel gayretlerini ele alarak grup çalışması içerisinde gerçekleştirmelerini, bu şekilde kendilerini geliştirmeleri ve gerçekleştirmelerini sağlar. Sosyal sorumluluk projelerinin tasarlanması sosyal sorumluluk projeleri evrensel değerler ve insan hakları dikkate alınarak mevcut ihtiyaçlar gözetilerek tasarlanır. Çalışanların ihtiyaçları, öğrenciler ve öğrenci ailelerinin ihtiyaçları, çevre sosyo-kültürel çevre yaşanan topluma karşı sorumluluklar dikkate alınmalıdır. Sosyal sorumluluk alanlarının belirlenmesinde; toplumun gelişmeye açık, ihtiyaç duyulan konuları araştırılır ve proje yürütücülerinin kendi çalışma alanları ve olanakları ortaya konularak proje oluşturulur. Sosyal sorumluluk projesinin başarısı toplumun gerçek ihtiyaçları ile uyumlu olmasına, toplumun değer yargıları ve olanaklarına uygun beklentilerin oluşturulmasına bağlıdır. Projenin başarısı doğru tanımlanmış hedefleri gerektirir. İyi tanımlanmış hedefler olmadığında proje amacına ulaşamaz.

⁴ <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=66888> (16.04.2019)

1.2 SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİ VE ARKEOLOJİ İLİŞKİSİ

Sosyal Projeler çok çeşitli alanlara ve gruplara yönelik olabilmektedir. Yerel düzeydeki gereksinimlerden başlayan proje tür ve boyutları, olanaklar ölçüsünde genişletilerek ya da birleştirilerek ulusal ve uluslararası projelere dönüştürülebilir.

Sosyal sorumluluk projeleri kapsamında eğitim ve kültürel faaliyetler gibi toplumun bilinçlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir. Ülkemizde eğitim ve kültürel alanlarına yönelik birçok sosyal proje yer almaktadır. Bu projelerin arasında, toplumun tarihsel süreci hakkında bilgi edinmemizi sağlayan eğitici ve öğretici projeler de bulunmaktadır. Toplum ve tarihsel süreç kavramları ele alındığında öncelikli olarak yönelinmesi gereken alan elbette ki arkeolojik çalışmalardır. Arkeoloji, eski kültür ve uygarlıkları onlardan kalan maddi kalıntılar doğrultusunda inceleyen; yer ve zaman bazında da belirlemeye çalışan bilim dalıdır. Maddi kalıntılar terimiyle insan elinden çıkan, insan düşüncesinin ürünü olan eserler, alet ve malzeme, ev eşyaları ve mimari buluntular kastedilmektedir. Arkeoloji'nin amacı; eskiye ışık tutarak geçmişi canlandırmak, ilk çağ insanının düşünceleriyle ve bunların sonucu gerçekleştirdiği yapıtlarla günümüz insanına derinlemesine tanıtabilmek, onu anlamasına yardımcı olabilmektir. Bu amaçla, eski kültür kalıntılarını bulup ortaya çıkarır, tanımlayıp, aslına uygun biçimde tekrar kurarak geçmiş kültürleri yorumlayarak aydınlatmaya çalışır.

Arkeoloji'nin bilim olarak faydası; günümüz insanına geçmişini ve köklerini öğretmek geleceğini aydınlatmasında da yol göstermesidir. Yukarıda da belirtildiği gibi arkeoloji, fayda yönünden en çok insanlara hitap etmektedir. Bu noktada da düşünülmesi gereken arkeoloji ve insanların nasıl bir araya getirileceğidir. Ülkemiz arkeolojik çalışmalar ve buluntular açısından oldukça zengin ve elverişlidir. Bu sebeple içinde arkeolojinin de yer aldığı çeşitli sosyal sorumluluk projelerinin varlığından söz etmek mümkün olacaktır. Bu projelerin birincil amacı bireylere kültür varlıklarının önemini ve bu varlıkların korunması bilincini aşılmasıdır. Arkeoloji ve insanların nasıl bir araya getirileceği sorusu da böylelikle yanıt bulmaktadır. Arkeolojiyle ilişkili sosyal sorumluluk projeleri, bu projelere katılım sağlayan insanlar için tarih bilinci aşılmasını, tarihsel buluntuların korunması gerektiği algısını ve tüm bunların gelecek kuşaklar adına ne kadar önemli olduğunu

vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu amaca ulaşmak için arkeolojik kazı alanları, müzeler, antik yerleşimler sosyal sorumluluk projeleri açısından önem teşkil etmektedir. Çünkü bu projelerin topluma faydalı olabilmek adına hedefledikleri noktaya ulaşabilmesi için gerçekçi, kolay anlaşılabilir, uygulanabilir olması gerekmektedir. Bu projeler kapsamında yaş, cinsiyet, meslek herhangi bir statü fark etmeksizin çeşitli arkeolojik alan gezileri, müze ziyaretleri bu alanlarda atölye faaliyetleri de gerçekleştirilmektedir. Bu proje etkinlikleri ile projeye katılan insanların, tarihi olguları daha iyi kavramaları, tarihi koruma bilincinin artması, arkeolojik kazı çalışmaları hakkında bilgi edinmeleri sağlanmaktadır. Bu konuya yönelik örnek çalışmalar ve uygulamalar tez çalışmasının ikinci bölümünde ele alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ARKEOLOJİ VE TOPLUM İLİŞKİSİ

2.1. SOSYAL ARKEOLOJİ

Arkeoloji Bilimi eskiçağlarda yaşamış insanların nerede ve nasıl yaşadıkları, ne yedikleri, ne giydikleri, neye inandıkları gibi çeşitli sorulara cevap aradığı kadar artık onların günümüz yaşantısındaki varlıklarını ve etkilerini de araştırıp, sorgulamaktadır. Böylelikle Arkeoloji yalnızca geçmişini inceleyip sorgulamakla kalmayıp, günümüzün geçmişle olan ilişkisini ve geçmişe olan bağlılığını da incelemektedir. Arkeoloji; bizim kendimizi, yapıp kullandığımız ve biriktirdiğimiz şeyler üzerinden de anlamaya çalışmamız olarak tanımlanabilir.⁵ Geçmiş ve günümüzü birlikte değerlendirdiğimizde; geçmiş günümüzün, günümüz ise geçmişin bir parçasıdır ve bu ikili ayrılmaz bir bütündür. Bu noktada da arkeoloji tam olarak bunu vurgulamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, yapılan tüm arkeolojik çalışmaların içinde bir sosyallik durumu söz konusudur ve tüm çalışmalar aslında sosyal arkeolojidir.⁶ Günümüz koşulları ve dünyanın gelişimi göz önüne alındığında içinde böyle bir bilinç barındıran sosyal teori ve sosyal yaşam pratiğinin meydana gelmesine gereksinim duymak kaçınılmaz hale gelmektedir. Buna yönelik arkeoloji ile ilgili yeni sosyal teorilerin oluşturulması gerekmektedir.⁷ 1990'lı yıllardan itibaren günümüze kadar olan süreçte tarihsel ve arkeolojik çözümleme problemleri ile karşı karşıya kalınmaktadır. Buna göre de arkeolojik verilerden ne kastedildiği, bu verilerin ne için çözümleneceği, kim tarafından çözümleneceği, bu çözümleme ve anlamlandırmaların aşamalarında birbirleriyle bütünleşmiş ilişki ağlarının nasıl sağlanacağı soruları, aslında bir modern bilim sorunu olan “bütünden kopma” durumu çerçevesinde sorgulanmaktadır.⁸ Arkeoloji ise bu noktada kendisini yeniden sosyalize etmelidir. Arkeolojinin sosyal olgularla karşı karşıya gelme sürecinde

⁵ Martin Hall, "Social archaeology and the theatres of memory", 2001, Journal of Social Archaeology V.1 No.1 içinde (50-61) <http://jsa.sagepub.com/> London. Erişim Tarihi: 12.02.2019

⁶ Ayşegül Altınörs Çırak, **Bir planlama stratejisi olarak arkeolojik envanterleme ve kentsel arkeolojik değer yönetimi: İzmir tarihi kent merkezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2010.

⁷ Felipe Criado Boado (2001). "Problems, functions and conditions of archaeological knowledge" Journal of Social Archaeology içinde (126-146). Vol. 1, No. 1,

⁸ A. A. Çırak, s.54

gerçekleşecek olan bu sosyal yenilemenin 3 temel unsur altında toplanılması gerekmektedir.⁹ Bunlardan ilki, kültürel miras yönetiminin baskınlığı ile ya da arkeolojik pratiğinin tamamen teknik alana bağlanması ile yüzleşmek ve aynı doğrultuda varlık bilimine ait objelerin, obje çalışmalarının yeniden değerlendirilmesidir. İkinci olarak genel bilgi bilim, teori ve yöntemlerin görünürde olan yapılarının yeniden incelenmesi yönünde gözlemsel, deneysel ve yorumsal özellikleri ile yüzleşmek gerekli olacaktır. Son olarak ise yerel politikalar ve insancıl stratejiler ile yüzleşerek, yerel ve küresel arasında bir süreçsel bileşim yaratımını sağlamak önem teşkil etmektedir.¹⁰

Arkeoloji aslında bir hafıza yapılanmasıdır.¹¹ Ortaya atılan yeni görüşlere göre, arkeoloji ya da kültürel miras aslında hafıza ve anılardan arda kalan şeylerden meydana getirilmektedir. Bu noktada da önemli olan bu yapılanmayı günümüz koşullarında sağlam bir şekilde aktarıp, yorumlayıp sosyalize hale getirmektir. Bu kapsamda her ne kadar tüm kültürel değerlerin sosyalize edilme, koruma ve iyileştirme çalışmaları tamamen gerçekleştirilemese de geleceğe yönelik anlaşılır ve doğru kayıtların yapılması, bilgilerin olduğu gibi saklanmaya çalışılması, elde edilen verilerin yalnızca belli bir kesime değil her kesime ulaştırılması ve yayınlarının da yapılması gerekmektedir. Arkeolojik çalışmaların yönetimine eleştirel yaklaşımlar, esasen disiplin ile sosyal gerçeklik arasında kurulan ilişkide yeni bir oluşum yaratma amacı taşımaktadır.

2.2 TOPLUMSAL ARKEOLOJİ

Toplum Arkeolojisi veya İngilizce karşılığıyla “*Public Archaeology*”, Türkiye için oldukça yeni bir kavram ve bir alan olarak tespit edilebilir. Bu sebeple, öncelikle “*Public*” yani Toplum kavramının ortaya çıkışı, bu kavramın ne anlama geldiği ve hangi tanımın bu çalışma kapsamında referans alındığını açıklamak faydalı olacaktır¹². Sosyal bilimlerde “*Public*” kavramı iki farklı anlama gelmektedir. Bunlardan birincisi ‘kamu’dur. Kamu dendiğinde ilk akla gelen kamusal alanlar,

⁹ F.C. Boado, ss.126-146

¹⁰ F.C. Boado, ss.126-146

¹¹ M. Hall, ss.50-61

¹² V. Apaydın, “**Toplum Arkeolojisi: Dünya ve Türkiye’deki Yeri, Önemi ve Problemler**” . I. Teorik Arkeoloji Grubu-Türkiye Toplantısı Bildirileri, TAG-Türkiye, s. 175-190.

yapılar, yani devlete bağlı kurumlardır ve bu kurumlar erken dönemlerden itibaren varlıklarını göstermeye başlamışlardır. Özellikle Roma Dönemi'nde bu kamu kurumlarını organize olmuş bir biçimde görmek mümkündür.¹³ Toplum arkeolojisi ile ilgili çalışma yapanları yakından ilgilendiren ise daha çok ikinci anlamıdır. Bu anlam belli konularda düşünüp tartışan, fikir alışverişinde bulunup görüş bildiren yani kültürel eşyaların tüketimini yapan bireyler ve bireylerden oluşan grupları referans veren 'toplum' anlamıdır.¹⁴ Bu anlam aydınlanma çağı ile kendini bulmuş ve gelişim göstermiştir.¹⁵

1970'lerde İngiltere ve Amerika'da eş zamanlı olarak ortaya çıkan "Toplum Arkeolojisi" kavramı, arkeolojik eserlerin korunması ve bu eserlere yönelik korunma bilincinin oluşturulmasında kullanılacak koruma politikalarının sadece arkeologlar tarafından yürütülemeyeceği, kültürel mirasın korunması için toplumsal desteğin de önemli derecede gerekli olduğunu ortaya koymuştur.¹⁶ Günümüze kadar gelişimini halen sürdürmekte olan bu yaklaşımla beraber arkeolojik değerlere yönelik çalışmalara toplumun her kesiminden bireylerin de dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Arkeolojinin toplumsallaşması yani birey, grup ve toplum ile buluşması ve bu süreçte de etkili olabilmesi için toplumun aktif bir şekilde dâhil olduğu çalışmalara yer verilmeye başlanmıştır.

Tez çalışması kapsamında yer alan örneklem arkeolojik kazı alanları, toplumsal arkeoloji kavramının aşılarmaya çalışıldığı, çalışmalara kadın, erkek, yaşlı, genç ya da çocuk bireylerin dâhil edildiği projeler açısından örnek teşkil etmektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise konuya yönelik projelerin daha da geliştirilebilmesi adına öneriler sunulmaktadır.

¹³ Melton, J. V. H. (2001) **The Rise of the Public in Enlightenment Europe**. Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁴ Apaydın, ss. 175-190.

¹⁵ Merriman, N. (der.) (2004) **Public Archaeology**. London: Routledge.

¹⁶ Merriman, N. (der.) (2004) **Public Archaeology**. London: Routledge.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL SORUMLULUK PROJELERİNİN UYGULANDIĞI ARKEOLOJİK ALAN ÖRNEKLERİ

3.1 ÇATALHÖYÜK

Çatalhöyük, arkeoloji ile ilgili eserlerde, Neolitik Dönem olarak bilinen yerleşik yaşama geçtikleri süreçte, yeni düzenin kurulduğu bir uygarlık süreci olarak vurgulanmaktadır. Höyüğe Çatal adının, höyüğün farklı yükseltili iki tepesinin çatal şeklinde olması nedeniyle verildiği düşünülmektedir¹⁷. Çatalhöyük, dünyada ilk toplu yerleşim yeri olarak kabul edilmekte ve Neolitik Dönem’de yaşamın nasıl olduğu hakkında bizlere önemli bilgiler vermektedir. Ayrıca, iki höyük yaklaşık olarak 2000 yıllık bir süreci kapsamakta ve bu süreç içerisinde kesintisiz bir yerleşimin var olduğu görülmektedir. Çatalhöyük kenti ayrıca Neolitik Dönem’deki büyüklüğü, toplumun nüfus yoğunluğu, güçlü sanatsal ve kültürel gelenekleri ve zaman içindeki sürekliliği sebebiyle de önem taşımaktadır. Çatalhöyük Neolitik kenti bu nitelikleri ile 2009 yılında UNESCO (United Nations Education, Science and Culture / Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür) Dünya Miras Listesi’ne önerilmiştir ve UNESCO tarafından 2012 yılında Dünya Miras Listesi’ne dâhil edilmesine karar verilmiştir¹⁸

3.1.1. Çatalhöyük Tarihçe Ve Kazı Çalışmaları

Çatalhöyük Neolitik Kenti insanlığın gelişiminde önemli bir evre olan yerleşik toplumsal hayata geçişle birlikte, tarımın başlangıcı ve avcılık gibi önemli sosyal değişim ve gelişmelere tanıklık eden bir yerleşimdir. Bu noktada alanın tarihsel süreci ve alanda gerçekleştirilen çalışmalar arkeolojik açıdan oldukça önem taşımaktadır. Güney Anadolu Platosu’nda yaklaşık 14 hektarlık bir alan üzerinde yer alan Çatalhöyük, bugünkü Konya şehrinin 52 km güneydoğusunda, Hasandağı’nın yaklaşık olarak 136 kilometre uzağında, Çumra ilçesinin 11 km kuzeyinde, Konya

¹⁷ Yavuz Sabri Altuntaş, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, **Eskiçağ Tarihi II**, Çatalhöyük, 2013, Konya.

¹⁸ Muna Silav Utkan, **Kültürümüzde Toprak**, Çatalhöyük, Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, 2012, Sayı I, 2012.

Ovası'na hakim buğdaylık arazide bulunmaktadır (**Şekil 1**). İki ayrı höyükten oluşan Çatalhöyük Neolitik Kenti'nin daha uzun olan Doğu Höyüğü, M.Ö. 7400 ve 6200 yılları arasına tarihlenmiş ve 18 Neolitik yerleşim katmanından oluştuğu çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Doğu Höyük muhtemelen, bugüne kadar bulunmuş en eski ve en gelişmiş Neolitik Çağ yerleşim merkezidir (**Şekil 2**).

Şekil 1: Çatalhöyük Konum

Kaynak: http://212.174.161.8/kudeb_dokuman/catalhoyuk.pdf (15.03.2019)

Söz konusu katmanlarda, sosyal örgütlenmeyi ve yerleşik hayata geçişi simgeleyen duvar resimleri, rölyefler, heykeller ve diğer sanatsal öğeler yer almaktadır. Batı Höyük'te ise 1961 yılında höyüğün üzerinde ve güney yamaçta iki derinlik sondajı gerçekleştirilmiştir. Doğu Höyük'te 1993 yılında ikinci dönem kazıları başladığında Batı Höyük'te de yüzey araştırması ve yüzey sıyırması çalışmaları başlatılmıştır¹⁹. Batı Höyüğü (**Şekil 2**) M.Ö. 6200 ve 5200 yılları arasına tarihlenen Kalkolitik Döneme ait kültürel özellikler göstermektedir. Bu özellikleriyle

¹⁹ Matthews, R, 1996b:99, *Surface scraping and planning in Hodder*, 1996a (ed). 79-99.

Çatalhöyük, aynı coğrafyada 2000 yıldan fazla bir süredir var olan köylerden kentsel hayata geçişin de önemli bir kanıtıdır.

Şekil 2: Çatalhöyük Batı ve Doğu Höyük Hava Fotoğrafı

Kaynak: http://212.174.161.8/kudeb_dokuman/catalhoyuk.pdf (15.03.2019)

Çatalhöyük'teki içlerine çatılardan girilen birbirine bitişik evler ile sokağı olmayan yerleşim ünik bir özellik sergilemektedir. Ortadoğu ve Anadolu'da diğer Neolitik alanlar bulunmuş olmasına rağmen, Çatalhöyük Neolitik Kenti, kalıntıların boyutu, yaşayan toplumun yoğunluğu, güçlü sanatsal ve kültürel gelenekler ve zaman içindeki sürekliliğin benzersiz bileşimi ile olağanüstü evrensel değer taşımaktadır.²⁰ Höyükler kabaca 2 bin yıl kesintisiz iskân edilmiştir. Özellikle neolitik yerleşimin genişliği, nüfus yoğunluğu, oluşturduğu güçlü sanat ve kültür geleneği ile son derece dikkat çekicidir.²¹ Yerleşimde 8 binden fazla insan yaşadığı kabul edilmektedir.²² Çatalhöyük'ün diğer neolitik yerleşimlerden temel farkı, bir

²⁰ <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-46251/catalhoyuk-neolitik-kenti-konya.html> (20.03.2019)

²¹ M. S. Utkan, s.52,

²² Ian Hodder, **Çatalhöyük 2008 RAPORU**, Çatalhöyük Araştırma Projesi.

köy yerleşmesini aşp kentleşme evresini yaşamakta olmasıdır.²³ Dünyanın en eski yerleşimlerinden biri olan bu yerleşimin sakinleri, ilk tarımcı topluluklar arasında da yer almaktadır.

Çatalhöyük; David French, Alan Hall ve James Mellaart'dan oluşan bir grup İngiliz arkeolog tarafından keşfedilmiştir. Mellaart'ın 1961'deki ilk kazısı, toplamda 39 gün sürmüş ve bu kazı sezonunda figürinlerin, çömleklerin ve duvar resimlerinin yanı sıra 40 ev gün ışığına çıkarılmıştır. 1961'den 1965'e kadar, Mellaart'ın ekibi çalışmalarına devam etmek için her yaz alana geri dönmüştür. Mellaart, 1965'teki son kazısından sonra Londra Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamış ve alanda yaklaşık olarak 30 yıl boyunca herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu dönemde, öğrencilerinden Ian Hodder'a Çatalhöyük kazılarını yeniden açması için ilham kaynağı olmuştur. James'in ve eşi Arlette'nin teşvikleriyle kazı iznini alan ve Çatalhöyük'e gelen Hodder, bu tarihten sonraki her yaz yerli ve yabancı birçok uzmandan oluşan uluslararası takımlarla birlikte alanda çalışmaya başlamıştır. Mellaart, Batı Höyük'ü 1961'de araştırmaya başlamış olsa da bu alandaki kapsamlı kazılar 1990'ların sonuna doğru Jonathan Last ve Catriona Gibson tarafından gerçekleştirilmiş; 2006'da ise Peter Biehl'in ve Burçin Erdoğu'nun başını çektiği yeni bir Batı Höyük takımı buradaki araştırmayı üstlenmiştir²⁴.

1993'te yeniden başlayan ve 2018 yılına kadar devam eden kazılar Stanford Üniversitesi'nden Ian Hodder tarafından yönetilmekteydi ve kazı çalışmalarında 27 farklı milletten araştırmacı yer almaktaydı. Kazı çalışmaları ağırlıklı olarak "ana höyük" olarak görülen Doğu Höyük'te yürütülmüştür.²⁵ Buradaki kazı çalışmaları 2018 yılından sonra Ege Üniversitesi'ne devredilmiştir. Halen yürütülmekte olan kazı ve araştırma çalışmalarına Doç. Dr. Çiler Çilingiroğlu Ünlüsoy başkanlık etmektedir.

²³ Fatma Gasimov Karaaslan, **Neolitik Çağ Çatalhöyük Kültür Unsurlarının Çağdaş Türk Sanatlarına Etkileri**, Selçuk Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, Konya

²⁴ <http://www.catalhoyuk.com/tr/proje/kazi-tarihcesi> (13.02.2019)

²⁵ Meltem Ağcabay ve Atabay Düzenli, **Çatalhöyük Neolitik Dönemdeki Güney Açmalarındaki Çöp Yığınlarının (1996-1998) Arkebotanik Açından Değerlendirilmesi**, Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

3.1.2. Catalhöyük Proje Uygulaması

Çatalhöyük araştırma projesi kapsamında; yerli ve yabancı akademisyen ve öğrencilerden oluşan gruplar birçok alanda araştırma yürütmektedirler. Bu araştırmaların içinde çeşitli sosyal sorumluluk projeleri de yer almaktadır. Yapılan bu projelerin temel amacı, Çatalhöyük neolitik yerleşmesinin tanıtımını yapmak ve her yaştan insana bu alanın önemini vurgulayarak, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına yönelik bir bilinç kazandırmaktır. Bu kapsamda yapılan yürüyüş parkurları, tanıtım videoları ve broşürleri, ziyaretçi merkezi ve örnek evler ziyaretçilere alanı tanıtmaya ve anlatmaya yönelik yapılan çalışmalardır (Şekil 3). Ancak bu tanıtım ve bilgilendirme faaliyetlerinin yanı sıra öncelikli çocuklar olmak üzere her yaştan katılımcılara yönelik çeşitli atölye faaliyetleri de gerçekleştirilmektedir.

Şekil 3: Çatalhöyük Ziyaretçi Güzergâh Planı

Kaynak: http://www.catalhoyuk.com/project/bringing_catalhoyuk_to_life

(15.03.2019)

3.1.2.1 Çatalhöyük Ziyaretçi Merkezi

Çatalhöyük'e gelen ziyaretçiler için hazırlanan alan; içerisinde kazılarda bulunan objelerin replikalarını, duvar resimleri ve kabartmalarının birer kopyalarını ve tanıtım videosu için küçük bir sunum alanı barındırmaktadır. Ziyaretçi Merkezi'nde sit alanının arkeolojisi, kazıların tarihi ve geçmiş ve günümüzdeki hayatın birçok canlandırması ve açıklaması sergilenmektedir (**Şekil 4**). Bu sergi ayrıca replika objeleri ve etkileşimli gösterimlerini de içeriyor. Çatalhöyük'ten çıkarılan objeler Konya Arkeoloji Müzesi'ne gönderilmektedir. Mellaart dönemi olarak bilinen 1960'lı yılların başında kazılan objeler ise Ankara'da bulunan Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde saklanmaktadır.

Şekil 4: Çatalhöyük Ziyaretçi Merkezi

Kaynak:http://www.catalhoyuk.com/project/bringing_catalhoyuk_to_life

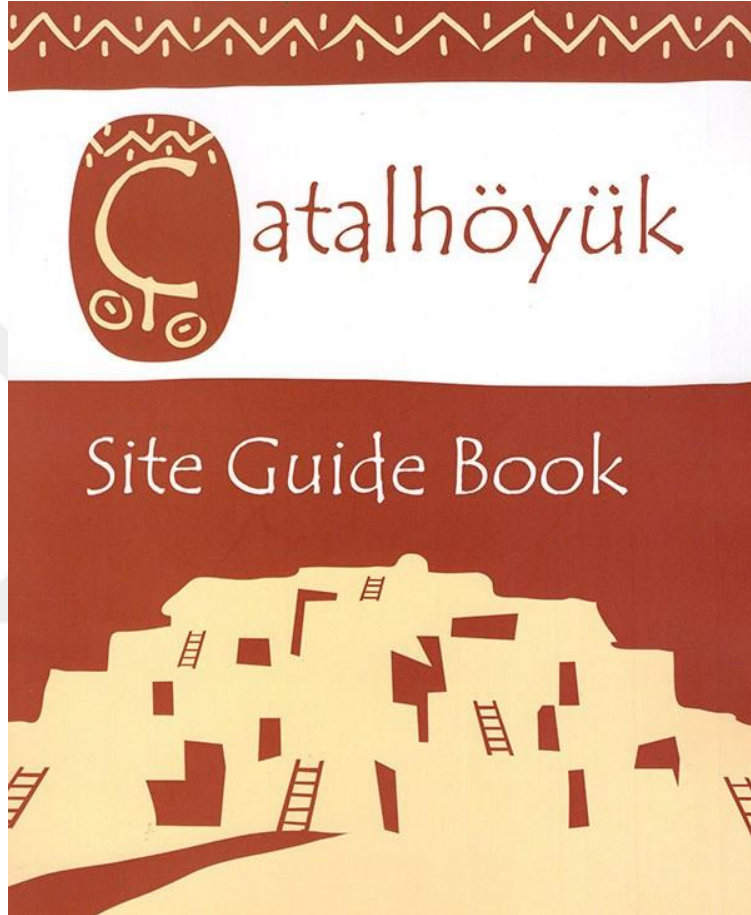
(15.03.2019)

3.1.2.2 Tanıtım Videoları ve Broşürler

Alana gelen ziyaretçilere bilgilendirme kapsamında yapılan çalışmalarda çeşitli broşürler ve tanıtım videoları da bulunmaktadır. Ziyaretçi merkezin içerisinde oluşturulan sunum alanı ile Çatalhöyük'ün tarihini ve önemi anlatan bir video

gösterimi yapılmaktadır. Ayrıca hazırlanan el broşürleri (Şekil 5) görevliler tarafından ziyaretçilere dağıtılmaktadır. Hazırlanan tanıtım videoları ve kitapçıklar aynı zamanda farklı dillere çevrilerek alana gelen yabancı ziyaretçilerin de bilgisine sunulmaktadır.

Şekil 5: Çatalhöyük El Broşürü

Kaynak:http://www.catalhoyuk.com/project/bringing_catalhoyuk_to_life
(15.03.2019)

3.1.2.3 Çatalhöyük Örnek Evleri

Alanın girişinde ziyaretçileri neolitik dönemdeki aslına uygun şekilde tasarlanmış örnek ev karşılamaktadır. Duvarları kerpiçten olan ve damı ahşap hatıllarla desteklemiş örnek evin iç kısmı o dönemi yansıtacak şekilde, aslına en uygun olarak dekore edilmiştir. Orijinalinden tek farkı olarak bu Çatalhöyük evinin yan duvarına bir giriş kapısı açılmıştır. Böylelikle ziyaretçilere Çatalhöyük evlerinin

iç mimarisini ve yaşam tarzını daha yakından görme ve anlama kolaylığı sağlanmıştır (Şekil 6,7).

Şekil 6: Çatalhöyük Deneysel Ev Dış Görşel

Kaynak: http://www.catalhoyuk.com/project/bringing_catalhoyuk_to_life (15.03.2019)

Şekil 7: Çatalhöyük Deneysel Ev İç Görşel

Kaynak: http://www.catalhoyuk.com/project/bringing_catalhoyuk_to_life (15.03.2019)

3.1.2.4 Çatalhöyük Doğu Höyük Gezi Parkuru

Ziyaretçilerin kazı alanlarını rahatça gezebilmeleri ve gezi süresi boyunca höyüğe gelebilecek zararları minimuma indirebilmek için özel bir yürüyüş parkuru tasarlanmıştır. Bu parkur boyunca ziyaretçiler örnek evden başlamak üzere kuzey ve güney koruganlarını sırayla ziyaret etmektedirler. Bu parkur süresince doğu höyükteki açmaları ve önceden çalışılmış olan alanları en iyi şekilde ziyaretçilere gösterebilmek için; kuzey koruganı, höyük tepe noktası ve güney koruganı alanları olmak üzere üç ayrı noktada seyir istasyonları kurulmuştur (**Şekil 8**). Bu istasyonlarda ziyaretçilerin bulundukları alanı daha iyi anlamaları için çeşitli bilgilendirme panoları yapılmıştır (**Şekil 9**). Ayrıca yürüyüş parkuru boyunca, hem ziyaretçilerin hem de höyüğün güvenliği adına çeşitli uyarı levhaları yerleştirilmiştir. Yürüyüş parkurlarının altındaki henüz kazılmamış alanlara zarar vermemek adına belli dönemlerde parkur rotası tekrar düzenlenmektedir.

Şekil 8: Çatalhöyük Ziyaretçi Seyir Noktası Ve Yürüyüş Bandı

Kaynak: <https://www.flickr.com/photos/catalhoyuk/5199405429/> (15.03.2019)

Şekil 9: Çatalhöyük Bilgilendirme Panosu

Kaynak: Çatalhöyük Kazı Raporu 2008

3.1.2.5 Çatalhöyük Arkeoloji Atölyesi

Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri 2003 yılında bir Avrupa Birliği projesi olarak, Türkiye'de kendi alanında uygulanan ilk arkeoloji eğitimi projelerinden biri olarak hayata geçmiştir. Proje koordinatörlüğünü Arkeolog Gülay Sert'in²⁶ üstlendiği 'Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri' daha sonraları birçok projeye ilham kaynağı olmuştur.

Kültür varlıklarına sahip olmak, onlara karşı olan sorumlu olmayı da beraberinde getirir ilkesi ile uygulanan projenin amacı; tüm dünya insanlığına ait bir 'KÜLTÜREL EMANET'²⁷ olan Çatalhöyük'ü, öncelik geleceğin yetişkin yaşamına hazırlanan çocuklarda olmak üzere halka tanıtmak, koruma ve sahiplenme duyguları kazandırmak olarak belirlenmiştir.

²⁶ Çatalhöyük Arkeoloji Atölyesi Proje Koordinatörü. Çatalhöyük Arkeoloji Atölyesi'nde bana görev veren, eğitimimde ve bu tezi yazmamda ulaşılan bilgileri benimle paylaşarak bana destek olan Sayın Hocam Gülay Sert'e teşekkürü bir borç bilirim. (gulaysert1@hotmail.com)

²⁷ Çatalhöyük arkeoloji atölyelerinde kültürel miras yerine kültürel emanet terimi kullanılmaktadır. Miras kavramının devredileceği ve alınıp satılabileceği gerçeği göz önünde bulundurularak öğrencilere kültürümüzün bize bir emanet olduğu ve korunması gerektiği bilinci aktarılmaktadır. Bunun için miras yerine emanet sözcüğü tercih edilmiştir.

2003 yılından itibaren aralıksız sürdürülen Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri, Çatalhöyük Kazı ve Araştırma Projesi kapsamında, 2018 yılında araştırma projesinin bitimine kadar gerçekleştirilmiştir. Kazı sezonlarında 1 ay boyunca açık olan Atölye'ye, randevu ile her gün 20-25 konuk kabul edilmekteydi.

2003 yılından projenin bitiş tarihine kadar olan süreçte, 08-12 yaş grubuna giren temel eğitim öğrencilerine yönelik olarak yapılan atölye çalışmalarının hedef kitlesi 2009 kazı sezonu ile beraber genişletilmiş, öncelik bölge halkında olarak yetişkin eğitim programları da yapılmaya başlanmıştır. Proje kapsamının genişletilmesi ile beraber yapılan yetişkin eğitim programlarında, kültürel mirasın korunmasında etkin rol alabilecekleri öngörülen kamu çalışanlarına yönelik eğitimler düzenlenmiştir. Yerel yönetimlere ve merkeze bağlı şehir içi ve şehirler arası yapılan bir çok altyapı ve düzenleme çalışmasında, arkeolojik alanların zarar gördüğü yadsınamaz bir gerçektir. Bu örnekler göstermektedir ki, kültürel mirasın korunması ve bilinçlendirme çalışmalarına yönelik yapılan sosyal sorumluluk projeleri, arkeolojik alanlarla ilintili olan bütün çalışma alanlarında yapılması zorunlu hale gelmiş bir çalışmadır.

Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri bu zorunlulukları göz önünde bulundurarak, Konya Valiliği, Çumra Kaymakamlığı ve Çumra Belediye Başkanlığı çalışanlarını eğitim programına dahil etmiştir. Program sonunda katılımcılarla Çatalhöyük'ün sorunları, tanıtılması ve sahiplenilmesi konularında bir sohbet ortamı kurularak, bu konularla ilgili kamu çalışanlarıyla karşılıklı fikir paylaşımları gerçekleştirilmiştir. Bu fikirlerden yola çıkarak en çok tahribatın kanal, baraj ve yol yapım çalışmalarında olduğu tespit edilerek programın kapsamına DSİ ve karayolları çalışanları da dahil edilmiştir.

Hedef kitlenin genişletilmesi ile beraber program kapsamına öğretmenlere arkeoloji eğitimi de dahil edilmiştir. Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan işbirliğinde Konya merkezde görev yapan öğretmenler programa dahil edilmiştir. Atölye çalışmalarına katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun Konyalı olmasına karşın, katılım sağlayan öğretmenlerin yaklaşık %90'ının daha önce Çatalhöyük'e gelmedikleri saptanmıştır. Çatalhöyük Arkeoloji Yaz Atölyeleri'ne bir kazı sezonunda ortalama 600 öğrenci katılabilmektedir. Öğretmen eğitimlerinin başladığı 2010 kazı sezonuna kadar 8 senede yaklaşık 5.000 öğrenciye eğitim verilmiştir. 2010

yılı kazı sezonunda eğitim programına katılan 375 öğretmenin, her birinin 40 öğrencilik bir sınıfa ders verdiği düşünülerek yola çıkılırsa, bu çalışma ile bir sezonda 15.000 öğrencinin Çatalhöyük ile ilgili bilgi sahibi olacağı kabul edilebilir.

Yerelden ulusala bir süreç geçiren Çatalhöyük Arkeoloji atölyeleri, proje kapsamına dahil ettiği geniş kitle ile arkeoloji ve koruma kavramlarına olması gereken ilgili bir nebze de olsa yakalamıştır. Proje uygulamalarında kazı ve araştırmalarda elde edilen bilgiler sürekli güncellenerek katılımcıların enteraktif bir eğitim almaları sağlanmıştır. Projenin başladığı ilk günden proje bitimine kadar geçen süre içerisinde atölye faaliyetlerinden doğrudan ve dolaylı yoldan yararlanana gruplar şu şekildedir:

- Temel eğitim öğrencileri (Özel ve devlet okulları, yaz okulları, spor kulüpleri, yetiştirme yurtları ve kuran kurslarına devam eden öğrenciler)
- Öğretmenler, aileleri ve gelecekteki öğrencileri,
- Kamu çalışanları,
- DSI çalışanları,
- Karayolları çalışanları,
- Çatalhöyük ören yeri ziyaretçileri,
- Basın ve yayın yoluyla, Türkiye'de yaşayan bütün insanlar

3.1.2.6 Çatalhöyük Çocuk Atölyesinde Bir Gün

Öğrenciler Çatalhöyük'e proje tarafından sağlanan araçlar ile getirilirler. Giriş kapısında proje ekibi tarafından karşılanan gruba şapka ve bandanalar dağıtılır. Kısa bir tanışma ve ihtiyaç molasının ardından öğrenciler ile Çatalhöyük'te nasıl davranılması gerektiği hakkında bir söyleşi yapılır. Ardından katılımcılar ziyaretçi müzesinde hazırlanmış sunum alanına alınır. Yaş gruplarına göre hazırlanmış sunumlar enteraktif bir çerçevede eğlenceli bir şekilde verilmektedir. Çatalhöyük yerleşimi ve Çatalhöyük'lüler hakkında ulaşılan en güncel bilgiler ziyaretçilere aktarılmaktadır. Kimi zaman drama çalışmaları ile anlatılan bilgilerin kalıcı olması sağlanmaya çalışılmaktadır (**Şekil 10-11**).

Şekil 10: Öğrencilerin Çatalhöyük'e Gelişi

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Şekil 11: Çatalhöyük Atölye Çalışmalarında Drama / Canlandırma

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Öğrencilerin gelişi ve drama ile birlikte sunum çalışmasının en sonunda arazi görseli ile beraber küçük bir alan tanıtımı yapılır. Öğrencilere, alan içerisinde yabancılık çekmemeleri adına gezi parkuru ve gezilecek alanların bilgisi aktarılır. Yapılan Powerpoint sunumun ardından ziyaretçi merkezinde yer alan replika eserler²⁸ katılımcılara gezdirilerek anlatılır. Ziyaretçi merkezi terk edilmeden önce sunumda anlatılanlarla ve eserlerle ilgili varsa öğrencilerin soruları ve görüşleri dinlenir. Arazi gezisi öncesinde akıldan kalan bazı soru işaretleri giderilmeye çalışılır (Şekil 12-13).

Şekil 12: Çatalhöyük Atölye Çalışmalarından Önce Gerçekleştirilen Sunum

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

²⁸ Çatalhöyük'te bulunmuş eserlerin uzmanlar tarafından aslına uygun olarak yeniden yapılmış kopyaları.

Şekil 13: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Ziyaretçi Merkezi Gezisi

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Çalışmanın bir sonraki aşamasında ziyaretçi merkezinden, Çatalhöyük deneysel arkeoloji evinin bulunduğu alana geçilir. Öğrenciler burada 9.000 yıl öncesindeki evlerin aslına uygun olarak yapılmış örnek evin içinden, o zamandaki ev içi yaşamı görerek öğrenme fırsatı yakalarlar. Örnek evin içinde yapılan anlatımın bir diğer amacı ise; kazı çalışmalarında ortaya çıkan mimari yapılar katılımcılar tarafından tam anlaşılamamaktadır. Bu nedenle deneysel evdeki görselleme, ziyaretçilerin kazı alanlarındaki mimari yapıları daha iyi kavramalarına yardımcı olmaktadır.

Deneysel ev anlatımını tamamladıktan sonra gezi parkuru başında öğrenciler ve ziyaretçiler ile toplanılır. Yürüyüş parkurları, güvenlik ipleri ve kazı alanına ait diğer kurallar hakkında küçük bir sohbet gerçekleştirildikten sonra öğrencilerin su ve şapka kontrolü yapıp arazi gezisine başlanır. İlk olarak kuzey koruganı içerisindeki kazı çalışmaları gösterilir ve güncel bilgiler aktarılır. Mimari buluntular hakkında daha önce aktarılan bilgiler yerinde tekrar anlatılır, varsa sorular yanıtlanır. Öğrencilere, arkeologların arazi şartlarında nasıl çalıştığı, bulunan eserlerin kayıtlarının nasıl tutulduğu ve o eserlere ne olduğu gibi çok merak edilen soruları bizzat yerinde çalışan bir arkeoloğa sorma fırsatı verilir (Şekil 14-16).

Şekil 14: Çatalhöyük Örnek Evinin Tanıtılması

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Şekil 15: Çatalhöyük Gezi Parkuru Ön Bilgilendirme

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Şekil 16: Çatalhöyük Kuzey Alanı Anlatımı

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Kuzey koruganının ardından gezi parkurundaki sonraki durak olan höyüğün tepe noktasında, höyüklerin korunması ve bu höyüklerin nasıl tespit edilip tescillendiği hakkında kısa bir söyleşi gerçekleştirilir. Gezi ve anlatımlar dışında atölye çalışmalarında önem verilen bir diğer nokta, arazi şartları ve gelen öğrencilerin yaş grupları göz önünde bulundurularak, sağlık problemleri yaşamamaları adına öğrenciler, doğrudan güneşe maruz kalınan yerlerde çok tutulmamasıdır. Öğrenci ve ziyaretçilerin su ve şapka gibi gereksinimleri bu sebeple özenle karşılanmaktadır. Arazi çalışmalarının gerçekleştirildiği alanlarda da hem çalışanlar hem de ziyaretçiler için açık alanlara oranla biraz daha serin ve ferah bir ortam sağlanmaktadır. Güney koruganı da hem bu açıdan hem de kazı çalışmalarının daha kapsamlı yapıldığı için önemlidir. Öğrenciler burada yerleşim katmalarını daha rahat görebilme fırsatı yakalamaktadırlar. Burada yapılan anlatımdan sonra, genel soru ve cevap kısmına geçilmektedir (Şekil 17-18).

Şekil 17: Çatalhöyük Höyük Tepe Noktası Anlatımı

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Şekil 18: Çatalhöyük Güney Alanı Anlatımı Ve Soru-Cevap Bölümü

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Güney alanında da gerçekleştirilen anlatımdan sonra öğrencilerin varsa aklına takılan sorular giderilmektedir. Ardından Mellart döneminden²⁹ kalma atık toprak üzerinde özel olarak ayrılan alanda kazı çalışmalarına geçilir. Özel olarak hazırlanan açmalara öğrenciler gruplar halinde yerleştirilir. Arazi gezisi sırasında arkeologların özenli çalışmasına tanık olan öğrenciler, kendi açmalarında aynı özenle kazı çalışmalarını gerçekleştirirler. Bulunan eserleri uzman ekiple beraber inceleyen öğrenciler, buluntularını kazı ekibine teslim etmektedirler (Şekil 19).

Şekil 19: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Kazı Çalışmaları

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Kazı çalışmasını bitirdikten sonra sorumlu oldukları malzemeleri, aynı arkeologların yaptığı gibi kazı evine taşıyan öğrencilere proje tarafından sağlanan yemek ikram edilir. Yemek ve dinlenme molasının ardından öğrenilen bilgileri pekiştirmek adına atölye faaliyetlerine geçilir. Öğrenciler yaş grupları göz önünde bulundurularak gruplara ayrılır ve farklı çalışmalar gerçekleştirilir.

Yapılan Atölye çalışmaları şu şekildedir:

- Alçı kabartma
- Kilden Çatalhöyük evi ve kil figürinler

²⁹ 1960'lı yılların başı, James Mellart'ın Çatalhöyük'te yapmış olduğu ilk kazılar

- Ahşap baskı
- Duvar el baskısı
- Figür boyama (Şekil 20-24)
- Drama çalışması

Atölye çalışmaları ile beraber öğrencilerden birer Çatalhöyüklü olduğu düşünülmesi istenir. Bu çalışmada öğrencilerin hayal güçlerini kullanarak bir drama çalışması yapmaları istenir. Böylece en başından aktarılan bilgilerin hafızalarında yer etmesi ve Çatalhöyük'ü benimsemeleri amaçlanmaktadır.

Şekil 20: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Alçı Kabartma Çalışması

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Şekil 21: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Kilden Figürin Yapımı Çalışması

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Şekil 22: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Ahşap Baskı Çalışması

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Şekil 23: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Duvar El Baskısı Çalışması

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Şekil 24: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Figür Boyama Çalışması

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

Yapılan atölye çalışmalarının ardından katılımcılara "Kültürel Emanetlerin Koruyucusu Belgesi" verilir. Kültürel emanetlerin önemini anlamış ve korunması gerektiği bilincine varmış olan öğrencilerden, başta Çatalhöyük olmak üzere bütün tarihi alanları ve eserleri koruyacaklarına dair sözler alınır. Dağıtılan belgeler ve atölyede yapılan çalışmalarla toplu fotoğraf çekildikten sonra çalışma sona erdirilmektedir (Şekil 25).

Şekil 25: Çatalhöyük Çocuk Atölyesi Belgelerinin Dağıtılması Ve Fotoğraf Çekimi

Kaynak: Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri Fotoğraf Arşivi

3.1.3 Çatalhöyük Arkeoloji ve Çocuk Atölyesi Bölüm Değerlendirmesi

Ülkemizdeki eğitim sistemi içerisinde, temel eğitimden üniversiteye kadar olan programlarda kültür varlıklarının korunmasına ve tanıtılmasına yeterli yer ayrılmamaktadır. Bulunduğumuz coğrafyada kültürel mirasımız, çeşitli nedenlerden ötürü yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelmektedir. Çatalhöyük Arkeoloji Atölyeleri bünyesinde, Dünya ve Türkiye tarihinde önemli bir yeri bulunan Çatalhöyük Neolitik Yerleşmesi'nin korunması ve tanıtılması için eğitim faaliyetlerini kapsayan programlar düzenlenmektedir.

Toplumun her kesimine hitap eden projenin, diğer öğren yerlerine örnek olması ve bu yolla bireylerde kültürel mirasa karşı koruma ve sahiplenme duygularını aşılması ön görülmektedir. Programın başladığı 2003 yılından bu yana, her geçen yıl etkinliklere katılımın arttığı ve farklı öğren yerlerine örnek teşkil ederek yeni kazı alanlarında atölye çalışmalarının başladığını düşünürsek, yapılan çalışmanın amacına ulaştığı fikrini savunabiliriz.

3.2. YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ

Yeşilova Höyüğü, İzmir'in kültür tarihinin de başladığı Bornova Ovası'nın merkezinde yer almaktadır. Tarihöncesi Dönem'de zengin bitki örtüsü ve hayvan kaynaklarıyla uygun çevre koşullarına sahip Bornova Ovası, İzmir'in ilk yerleşimcilerine ev sahipliği yapmış, tarım ve hayvancılığın yanı sıra avcılığın da sürdüğü uygarca yaşam bu alanda başlamıştır. İzmir'in içindeki en eski yerleşime ait kalıntılar da ovanın ortasında derelerin birleştiği yerde, Yeşilova Höyüğü'nde bulunmuştur.³⁰ Höyük alanı, İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 13.05.2005 tarih ve 257 sayılı kararı uyarınca 1. Derece Arkeolojik Sit alanı olarak ilan edilmiştir. Fakat höyük alanının içinde bulunan ve kamuya terk edilmiş bölümlerde toprak tabakasının kepçelerle alınıp yerine moloz yığınlarının bırakılması sonucu yerleşimin bir kısmı yok edilmiştir.

3.2.1. Yeşilova Höyüğü Tarihçe ve Kazı Çalışmaları

Yeşilova Höyüğü İzmir'in içinde yer alan en eski yerleşim alanıdır. Höyük İzmir ili merkezinde, Bornova ilçesi sınırları içindeki Karacaoğlan mahallesinde, Manda çayı ile Gökdere arasında yer almaktadır (**Şekil 26**). Yerleşim alanı bugünkü sahile kuş uçuşu 4.5 km mesafededir. Alanın keşfi 2003 yılında gerçekleştirilmiştir. İzmir'in içinde, tarih öncesi yerleşimin varlığına ilk kez 2003 yılında Bornova Ovası'ndaki boş arazilerden toprak alınırken rastlanılmıştır. Toprak alınan çukurun kesitlerinde bulunan keramik ve küçük buluntular, İzmir'in içinde daha önce bilinmeyen prehistorik bir yerleşimi işaret etmiştir.³¹ Bu süreçten önce İzmir'in 5bin yıllık bir tarihe geçmişe sahip olduğu biliniyordu.

³⁰ Z. Derin, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA , Kültür Envanteri Dergisi, 2010, ss. 263-274.

³¹ Z. Derin; Batmaz, "Bornova-Kemalpaşa (İzmir) Arkeolojik Envanteri", TÜBA Kültür Envanteri Dergisi, 2004.

Şekil 26: Yeşilova Höyüğü Konum

Kaynak: <https://docplayer.biz.tr/15617534-Yesilova-hoyugu-yrd-doc-dr-zafer-derin.html>

Yeşilova Höyüğü'nde gerçekleştirilen araştırmalar ve kazı çalışmaları sonunda İzmir'in, Anadolu'nun en eski yerleşimlerinden biri olduğu ortaya çıkmıştır. Yeşilova Höyüğü üst üste 20 kez yerleşilmiş, 100 bin metrekareden fazla bir alana yayılan ve zamanla günümüzde ova seviyesinin altında kalmış 4 metre yüksekliğinde höyük tipi bir yerleşimdir. Yerleşim, yaklaşık 5-6 binyıl boyunca derelerin kolları arasında yayılım göstermiştir³². Bornova Ovası'nın ortasında yer alan höyük, 800 m. çapındaki "İzmir'in Tarih Öncesi Yerleşim Alanı" içindeki kentin kurulduğu en eski yerleşimdir.³³ Höyükte Neolitik yerleşimin MÖ 5.700 yılı dolaylarında yaşanan bir yangından ve ardından gelen şiddetli bir sel baskınından sonra höyüğü terk ettiği anlaşılmaktadır. Sadece Yeşilova Höyüğü değil çevredeki tüm yerleşimler terk edilmiş görünmektedir. Bölge izleyen 300 yıl süresince iskân edilmemiştir.³⁴

Kent içinde karşılaşılan yeni bulguların Ege Bölgesi tarih öncesi dönemiyle birlikte Neolitik-Kalkolitik Çağ ile ilgili bilinmezliklerine de çözüm getireceği

³² M. Özdoğan ve N. Başgelen, **Türkiye'de Neolitik Dönem**, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul, ss. 377-378, 2007.

³³ Z. Derin, **"İzmir'in Prehistorik Yerleşimi - Yeşilova Höyüğü"** Ege Üniversitesi Arkeolojik Kazıları, İzmir, ss. 170-180, 2012.

³⁴ Z. Derin, **Tarih Öncesi Dönemde İzmir**, 2009, ss. 42-43.

anlaşılmıştır. Burada yaşamış toplulukların kimliklerini öğrenebilmek ve kültürleri hakkında fikir sahibi olabilmek adına kentin prehistorik yerleşiminin tahrip olması önlenmeye çalışılmıştır. Bu prehistorik yerleşimin korunmasına yönelik çalışmalar, ilk kez 2005 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi ve Ege Üniversitesi Arkeoloji Bölümünün ortaklığıyla başlamıştır. Daha sonraki süreçte uzun vadede planlanan kazı çalışmaları 2008 yılından itibaren başlayarak, Ege Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zafer Derin'in kazı başkanlığında halen devam etmektedir.

Höyükte gerçekleştirilen çalışmalar belirtilen kurumların yanı sıra İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Ege Üniversitesi Rektörlüğü katılımıyla, sadece bir kazı olarak değil, "geleceğe yönelik planlı bir kamusal alan olması yönünde" geliştirilmektedir. Dolayısıyla faaliyetlerin, "kazı, eğitim, altyapı ve çevre düzenlemeleri ve yayın" faaliyetleri olarak sürdürülmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler arasında:

- Yeşilova Höyüğü'nün yayılımını ve tabakalarını saptayıp bilgi sahibi olmak,
- Kentin içinde var olan kent kültürünün doğduğu alanı hem ülke hem de dünya çapında tanıtmak,
- Kent içerisinde Turizm açısından da fayda sağlayacak bir arkeolojik alan kazandırmak,
- Tarih öncesi döneme ait olan bulguları toplumun ilgisini çekebilecek şekilde farklı bir yöntem ile anlatıp sergilemek,
- En önemlisi de alanı koruyarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amaçları yer almaktadır.

Tüm bu amaçlar doğrultusunda Yeşilova Höyüğü'nde oldukça dikkat çekici ve topluma faydalı bir proje çalışması başlatılmıştır.

3.2.2. Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi

Yeşilova Ziyaretçi Merkezi, arkeolojik kazı sahasının yanında, 3. derece sit alanının içerisinde yer almaktadır. 2010 yılında Bornova Belediyesi tarafından yapım ihalesine çıkılan merkez, 63 projenin katıldığı ulusal düzeyde gerçekleştirilen bir

mimari proje yarışmasında birinci gelen projenin uygulanması ile yapılmıştır. 2015 yılı itibari ile tamamlanan merkez, bünyesinde sergi alanları, kazı evi, neolitik köy ve kafeterya birimlerini barındırmaktadır. İçerisinde yer alan birimler ile insanlar için sadece Ziyaretçi Merkezi'ni görmeye gelecekleri bir bina değil, arkeolojik kazı alanını ve oradan çıkartılan buluntuları, bilimsel çalışmaların sürdürüldüğü kazı evini de izleyecekleri, 8500 yıl öncesine benzer bir köy içine girerek eşsiz deneyim yaşayacakları bir alan olarak tasarlanmıştır.³⁵ Binanın üst katı müze alanı olarak tasarlanmıştır (**Şekil 27**). Kazı evi ve araştırma ekibinin çalışma alanı ise alt katta yer almaktadır. Aslına uygun olarak yeniden yapılmış neolitik köy ise kazı alanı ile ziyaretçi merkezi binası arasına konumlandırılmıştır.

Şekil 27: Yeşilova Höyüğü Ziyaretçi Merkezi Binası

Kaynak: Gencay Öztürk(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Çocuklar İçin Arkeoloji Eğitimi: İzmir Kent Ölçeğinde Kültürel Mirasın Aktarımı Ve Proje Önerileri.

3.2.3. Yeşilova Höyüğü Deneysel Arkeoloji Alanı ve Örnek Yapılar

Arkeolojik alanlarda yapılan çalışmaların bir bölümü sunumları da içerisinde barındırmaktadır. Bu sebeple araştırmalar sonucu bulunan mimari yapıların aslına uygun kopyaları sit alanı içersinde yeniden yapılmaktadır.³⁶ Bu doğrultuda Yeşilova

³⁵ <https://yesilova.bornova.bel.tr> (20.03.2019)

³⁶ Z. Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA, Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

Höyüğü'nde de deneysel arkeoloji kapsamında mimari yapılar yapım teknikleri ve hammaddeyi göz önünde bulundurularak yeniden hayata geçirilmiştir (**Şekil 28**). Alana gelen ziyaretçilerin neolitik hayatı görerek ve yaşayarak daha iyi anlamalarını hedefleyen alan, aynı zamanda Zaman Yolculuğu Projesi kapsamında gelen öğrenciler için aktivite ve eğitim alanı olarak da kullanılmaktadır.

Şekil 28: Yeşilova Höyüğü Deneysel Evleri

Kaynak: Gencay Öztürk(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Çocuklar İçin Arkeoloji Eğitimi: İzmir Kent Ölçeğinde Kültürel Mirasın Aktarımı Ve Proje Önerileri.

3.2.4. Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesi

Yeşilova Höyüğü'nde gerçekleştirilen 'Zaman Yolculuğu' projesi 2009 yılında Bornova Belediyesi ile ortak yapılan bir deneme çalışması olarak başlamıştır. Uluslar arası alanda çok sayıda uygulaması olan zaman yolculuğu etkinlikleri Türkiye'de bütün boyutlarıyla kapsamlı bir şekilde ilk defa Yeşilova Höyüğü'nde hayata geçirilmiştir.³⁷ Bu süreçte projenin sürdürülebilirliğini sağlamak adına bir çok kurum ile işbirliği yapılmıştır. Bu çalışma Bornova Belediyesi ile İsveç Kalmar Belediyesinin ortaklığında gerçekleştirilen TUSENET³⁸ kapsamında yer alan uluslararası bir projedir. Projenin en önemli amacı İzmir içinde yer alan Prehistorik

³⁷ Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

³⁸ Tusenet, Türkiye Belediyeler Birliği ile İsveç Belediyeler Birliği'nin "Yerel Ortaklık Ağı Projesi"dir. Altı İsveç ve 23 Türk belediyesini kapsayan İsveç-Türk belediyeleri arasında işbirliğine dayalı bir çalışmadır.

yerleşimi ve burada yaşamış olan İzmir kentinin ilk toplumunun yaşamı hakkında bilgiler verebilmektir. Bununla birlikte proje, arkeolojik bir alanı turizm ve eğitim ile bütünleştirerek kentliler ile tarihi değerler arasında bir bağlılık ve anlayış gerçekleştirmektir.

Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu projesi öğrencilerin sadece zaman geçirecekleri bir kaç saatlik bir etkinlikten çok daha fazlasını içermektedir. Yoğun bir hazırlık sürecinin bulunduğu proje ön eğitim aktivite ve sonrası olarak üç bölümde gerçekleştirilmektedir. Bütün süreç içerisinde uzman bir ekip tarafından verilen eğitimlere öğrenciler de aşamalı bir şekilde dahil olmaktadır.

Projenin ilk bölümü olarak öğrencilere ön eğitim aşaması uygulanmaktadır. İzmir'in farklı yerlerinden, devlet okulları ve özel okullar proje kapsamına dahil edilmiştir. Bu okullarda projeye katılacak öğrencilere uygulamadan bir hafta önce konferans verilmektedir. Konferans dahilinde katılımcılara İzmir'in ve Yeşilova Höyüğü'nün tarihi aktarılmaktadır. Ayrıca proje günü yapılacak etkinlikler ve bu etkinlikler kapsamında gerçekleştirilecek senaryo da yine katılımcılara dağıtılmaktadır. Senaryo içeriğinde öğrencilere neolitik dönemde iklim değişikliği ve göç konularının o dönemdeki hayata olan etkilerine değinilmiştir. Daha sonra proje sırasındaki drama çalışmalarında öğrencilerden bu koşullarda ne yapılması gerektiğine dair görüşleri istenecektir. Konferans ile beraber proje çalışmasına kadar olan bir haftalık süreçte öğrencilerden Yeşilova Höyüğü ve dönemi ile ilgili araştırma yapmaları istenmektedir.

3.2.4.1 Zaman Yolculuğu Projesinde Bir Gün

Projenin gerçekleştirileceği gün öğrenciler sabah saat 9.00 itibari ile alana gelmektedirler. Eğitimi gerçekleştirecek uzman ekip ise alandaki hazırlıkları tamamlamak ve projede kullanılacak araç gereçleri hazırlamak için alana bir saat daha erken gelmektedirler. İlk olarak öğrencilere kazı alanları ve arazi gezdirilerek kültürel süreçle ilgili bilgi verilmektedir. Böylece zaman yolculuğu etkinliği başlamadan önce arazideki dönemin maddi kalıntıları gösterilerek, o dönem ile ilgili aralarında bir bağ kurmaları sağlanmaktadır (Şekil 29) .³⁹

³⁹ Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

Şekil 29: Yeşilova Höyüğü Kazı Alanları Ve Arazi Gezisi

Kaynak: Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA , Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

Alan gezisinden sonra zaman yolculuğuna doğru geçilmeye başlanır. Öğrencilere Neolitik köyden ve araziden uzak bir alanda kendileri için hazırlanmış deriden giysiler giydirilmektedir. İçinde oldukları zamandan uzaklaşmaları için fotoğraf çekmelerine ya da teknolojik alet kullanmalarına izin verilmez. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Neolitik köye doğru yola çıkan öğrenciler burada ilk olarak köy başkanının evine alınırlar. Evin içerisinde üflemeli bir çalgı çalan ev reisi öğrencilerden gözlerini kapatarak zamanda geriye doğru gittiklerini hayal etmelerini ister. Var oldukları dönemden çıkarak geçmişte yaşayan birer birey olduklarını düşünmeleri istenir. Neolitik dönem içerisinde herkesin üretime katkı sağlaması gerektiği hatırlatıldıktan sonra öğrenciler ev dışına alınırlar ve yüzleri boyanır. Köy içerisinde gruplar halinde öğrenciler atölyelere yerleştirilir (**Şekil 30**). Her öğrencinin her atölyedeki aktiviteye katılması için 15'er dakikalık periyotlarda yer değişimi gerçekleştirilmektedir. Yapılan çalışmalar içerisinde; alet yapmak, taş aletleri kullanmak, kili işlemek ve eşya üretmek, kilden yapılan eşyaları pişirme, süs eşyaları ve boyama yapmak, yemek kültürü, av ve yemek aktiviteleri bulunmaktadır.⁴⁰

⁴⁰ Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

Şekil 30: Yeşilova Höyüğünde Öğrencilerin Gruplar Halinde Atölye Çalışmalarına Katılması

Kaynak: İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, Sayı:13, Eylül-Ekim 2011

Alet yapma atölyesinde öğrencilere Neolitik dönemde kullanılan çakmaktaşı ve obsidyen aletlerin nasıl yapıldığı, nerelerde kullanıldığı ve o dönemin ticaretinde nasıl bir yeri olduğu bilgileri aktarılır. Daha sonra boynuz ve obsidyen kullanılarak yapılan orak ile otları biçerken aletlerin nasıl kullanıldığını deneyimleme fırsatı bulmaktadırlar. Kil işleme ve üretme atölyesinde öğrenciler kilden küçük kaseler, boncuklar, küçük heykelcikler, sapan taneleri gibi eşyaları yapmayı öğrenirler (Şekil 31-32).

Şekil 31: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde İlkel Orak Kullanarak Ot Biçme

Kaynak: Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA, Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

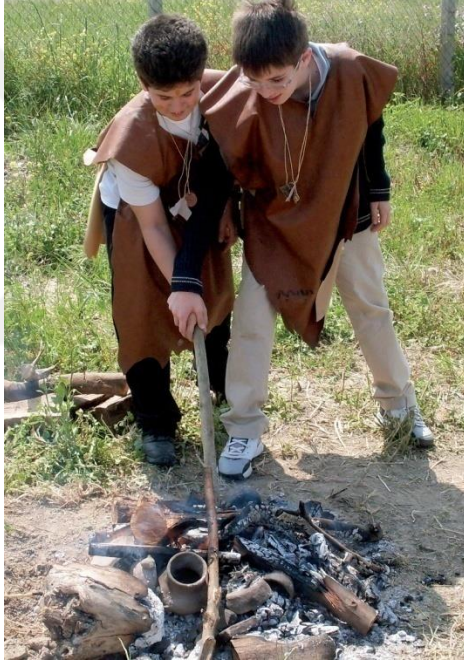
Şekil 32: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Kilden Eşya Ve Figürin Yapımı

Kaynak: Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA, Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

Daha önce öğrencilere dağıtılan senaryo içinde geçen güneşin doğduğu yerden geldikleri bilinen ve Yeşilova'ya yerleşmek isteyen göçmenler mühür yapımını öğretirler. Bu aşamada öğrenciler göç olgusunun vurgulanacağı daha sonraki çalışma için hazırlanmak istenmektedir. Ayrıca göçmenlerin köy yaşamına katkısı ve birlikte yaşama kültürü vurgulanmak istenmiştir. Daha sonra önceden proje ekibinin hazırlayıp güneşte kuruttukları kilden eşyalar evin önünde yakılan ateşte pişirilerek, öğrencilere kilin nasıl pişirildiği gösterilmektedir (**Şekil 33**).⁴¹

Şekil 33: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Yapılan Kil Malzemelerin Pişirilmesi

Kaynak: Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA, Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

Süs eşyaları ve boyama yapma atölyesinde öğrenciler kil boncuklar, kemik ya da taş parçaları kullanarak çeşitli takılar yapmaktadırlar. Doğal ipler ve ince kesilmiş şerit deri parçalarına çeşitli boncuklar dizerek kolye yapmaları sağlanır. Ayrıca deri ve kaba çuval parçaları üzerine renkli boyalar kullanılarak kil mühür baskıları ve parmakla bezeme çalışmaları gerçekleştirilir (**Şekil 34**).

⁴¹ Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

Şekil 34: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Kil Boncuklar Ve Çeşitli Malzemelerle Takı Yapımı

Kaynak: Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA , Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

Çalışmaların bir sonraki kısmında yemek kültürü bölümüne geçilmektedir. Bu bölümde öğrenciler komünal bir şekilde yemekleri hazırlarlar. Mercimek, buğday ve hamur parçaları kullanılarak bir kaptan sulu bir yemek hazırlanır. Ekmek yapımı için öğütme taşı ve dibek kullanılarak un yapımı öğretilir. Daha sonra aslına uygun şekilde hazırlanmış düz damlı ocakta ekmek pişirilir. Pişirilen ekmekler göçmenlerin getirdiği mühür ile mühürlenir. Böylece yapılan işin sonunda yemek de eşit bir şekilde paylaşılmış olur. Yapılan yemekler eşit şekilde hep beraber yemek bölümünde yenir (Şekil 35-37). Ekmeğin yetmediği durumlarda sorun üretimin yetersizliği ile ilişkilendirilerek her bireyin üretimdeki yeri vurgulanır.⁴²

⁴² Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

Şekil 35: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Buğday Öğütme Çalışması

Kaynak: Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA , Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

Şekil 36: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Hazırlanan Ocakta Ekmek Pişirilmesi

Kaynak: Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA , Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

Şekil 37: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Hazırlanan Yemeklerin Paylaşılması

Kaynak: Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA , Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

Yemek bölümünün sonuna doğru etkinliğin en önemli kısmı yer almaktadır. Öğrenciler bu bölümde her üretim alanında konuşulmuş olan iklim felaketine alınacak önlemleri ve köye gelen göçmenlerin yerleşimde kalıp kalamayacağı konusunu tartışırlar. İlk etapta görüşler göçmenlerin geri gitmesi yönünde olsa dahi daha sonra üretime sağladıkları katkı ve birlikte barış içinde yaşadıkları göz önünde bulundurularak oy birliği ile kalmalarına karar verilir.

Eğitimin sonunda, hep birlikte köy içerisinde fotoğraf çektilir ve zaman yolcuğu tersine doğru tekrar akmaya başlar. Öğrenciler Neolitik Dönem'den Cumhuriyet Dönemi'ne kadar hazırlanmış panoların arasından günümüze doğru tekrar yola çıkarlar. Alanda kullandıkları deri kıyafetleri teslim ederler. Ancak yaptıkları takılar ve etkinlik boyunca kullandıkları isimlikler, verilen belgeler ile anı olması açısından öğrencilerde kalır. Öğrenciler alandan ayrılmadan önce etkinlik ile ilgili küçük bir teste tabi tutulurlar (**Şekil 38**). Bu test Eğitim Fakültesi'nden bir

uzman tarafından incelenerek, projenin sonuç değerlendirmesi ve varsa eksiklerinin tespit edilmesi açısından incelenir.⁴³

Etkinliğin sonrasında öğrencilerin tarihöncesi bilgiler ve deneyimlerin haricinde farklı kazanımlarda da bulundukları gözlenmiştir. Uygulama içerisindeki senaryo gereği göçmenlerin köye gelmeleri konusunda, yerli toplumun birlikte yaşamaya yönelik düşünceleri olumlu yönde etkilenmiştir. Ayrıca öğrenciler üretarak yaşamaktan ve emek vererek yaptıkların işlerin geri dönütlerinden çok mutlu olmuşlardır. Bununla beraber öğrencilerin büyük çoğunluğu doğada yaşamının çok zevkli olduğunu ama aynı zamanda bir o kadar da zor olduğunu kavramışlardır.⁴⁴

Şekil 38: Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesinde Etkinlik Sonu Değerlendirme Testi

YEŞİLOVA HÖYÜĞÜ ZAMANA YOLCULUK PROJESİ-TEST
ÖĞRENCİ ADI : FRAKAT AYDIN
OKUL ADI : İNECEĞE ÇİĞİRCİ : İ.B.O.

1.Bilin adamları tarih dönemlerini "Tarih Öncesi Devirleri" ve "Tarih Devirleri" olarak kişiye ayırmaktadır. Sizce bilin adamları bu ayırma neye göre yapmaktadır?

Aletler Çanak-çömlek Yazı

2.Neolitik Çağ (Cıvalı Taş Dönemi) Devri hangi devirlerdendir?

Tarih Öncesi Roma Dönemi Osmanlı D.

3.Ayakkabılardan hangisi Neolitik insanların konutlarına bir örnektir?

Majaralar Taş evler Kerpiç evler

4."Höyük" kelimesi size neyi anlatır?

Tepesi Dağ Çukur

5.Sizce Neolitik Çağ insanların konutlarını yabani hayvanlardan korumak ya da yiyeceklerini temin etmek için ne tür silah ve alet kullanırmışlar?

6.Sizce Neolitik Çağ insanların besinlerini nasıl elde ediyorlardı?

tarım Hayvancılık

7.Neolitik Çağ insanların giysilerini yapışık için ne tür malzemeler kullanmışlardır?

Yaprak Deri Demir

8.Tarihte ilk veremciler neyde kurulmuşlardır?

Dağlara Dere-Nehir kenarı Çöl

9.Bir Neolitik köy yaşamı çizebilir misiniz?

10.Zamana Yolculuk ile ilgili doğru ve düşüncelerinizi.

200000 yıldan önceki eski çağlarda ne tür yiyeceklerle beslenmişlerdir, hangi aletlerle ulaştıklarını, hangi aletlerden taktı yaptıklarını, eski çağlardan bizim dönemimize nasıl geldiklerini öğrenelim.

Kaynak: Z. Derin, 2010, "İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu", TÜBA, Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274.

⁴³ Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

⁴⁴ Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

3.2.5 Yeşilova Höyüğü Zaman Yolculuğu Projesi Değerlendirme

Yeşilova Höyüğü'nde yapılan etkinlikler, ilk ve ortaöğretim eğitimi destekleyen bir eğitim yöntemi olarak örnek bir proje konumundadır.⁴⁵ Bu çalışmalarla beraber arkeolojik arazi çalışmalarındaki uygulamalara farklı bir boyut katılarak bu tür etkinliklerin verimliliği ve sürdürülebilirliği denenmiş olmaktadır. Bu tarz atölyeler aynı zamanda tarih öncesi dönemlerin teknolojilerini uygulayarak öğrenme fırsatı sunmaktadır.

Çalışmaların ardından katılımcılardan gelen geri dönütler ve test sonuçları doğrultusunda sadece tarihöncesi dönem bilgisi kazanımı değil, bununla beraber proje sırasında verilen senaryolar gereği göçmenlerin topluma katkıları ve bir arada yaşama olgusuna yönelik olumlu sonuçlar da diğer kazanımlar arasındadır. Zaman Yolculuğu projesi ile bireyin yerel tarihini öğrenmesini sağlama, kültürel mirasını sahiplenme ve koruma duygularını aşılama ve bununla beraber arkeolojiyi toplumla buluşturma fikirleri amaçlanmıştır. Böylece öğrencilerin tarihi değerlerini anlayarak sahiplenecekleri öngörülmüştür.⁴⁶

Katılım sağlayan öğrencilerden ve öğretmenlerinden bu bağlamda olumlu geri dönütler alınmış ve öğrencilerin yapılan atölye çalışmalarının etkisinde kaldığı anlaşılmıştır. Bu sonuçlarla beraber yapılan çalışmanın, proje başında planlanan hedefe ulaştığı açıkça görülmektedir.

3.3 AKTOPRAKLİK HÖYÜK

Aktopraklık Höyük kazıları, İstanbul Üniversitesi Prehistorya Anabilim Dalı tarafından 2004 yılından bu yana sürdürülmekte ve Güney Marmara Arkeoloji Projesi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Proje farklı amaçları olan katılımcı bir çalışma olarak yürütülmektedir. Bu amaçlar arasında; Kuzeybatı Anadolu'daki ilk üretici köy yaşantısının farklı bölgelerle olan ilişkisini anlamak ve değerlendirmelerde bulunmak, tarih öncesi döneme ait bölgedeki kültürel gelişim süreci hakkında bilgi sahibi olmak ve doğal çevre ortamını çevre ve kültür ilişkisine

⁴⁵ Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

⁴⁶ Z. Derin, TÜBA, 2010, ss. 263-274.

yönelik çevre araştırmaları gerçekleştirmek, son olarak ise kazı çalışmalarının yapıldığı Aktopraklık Höyük'te arkeoloji, tarih öncesi dönem ve geleneksel yaşam şekillerinin tanıtıldığı sürdürülebilir bir kültür projesi yaratmak yer almaktadır.⁴⁷

3.3.1 Aktopraklık Höyük Tarihçe Ve Kazı Çalışmaları

Aktopraklık Höyük, Bursa ili Akçalar Beldesi sınırları içinde bulunmaktadır. Höyük, Ulubat Gölü'nün doğu teraslarından birinin üzerinde, göle doğru uzanan iki dere yatağının böldüğü iki yükseltinin üzerinde yer almaktadır.⁴⁸ Aktopraklık Höyük'teki yerleşme kesintisiz olarak MÖ 7. bin yılın ikinci yarısı ile MÖ 6. bin yılın ilk yarısına tarihlenmektedir. Dolayısıyla yerleşim aldığı dönemi uzun bir süreç olarak yansıtan arkeolojik alanlar içinde bulunmaktadır(Şekil 39).⁴⁹

Şekil 39: Aktopraklık Höyük Hava Fotoğrafı

Kaynak:<https://www.evrensel.net/haber/328674/insanlik-tarihi-icin-onemli-bir-gecis-noktasi-aktopraklik>

⁴⁷ Karul ve Avcı, **Bursa Aktopraklık Höyük'te Kültür Sektörünün Oluşturulması: Çok Yönlü Bir Proje**, Tüba- Ked, sayı 8, s.242, 2010.

⁴⁸ Karul, 2007, "Aktopraklık: Kuzeybatı Anadolu'da Gelişkin Bir Köy", M. Özdoğan ve N. Başgelen (yay.) Türkiye'de Neolitik Dönem: 387-392. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

⁴⁹ N. Karul, **Aktopraklık Tasarlanmış Prehistorik Bir Köy**, Ege Yayınları, 1.Baskı, İstanbul,2017.

Neolitik yaşam stilinin bulunduğu bölge içerisindeki başlangıç ve gelişim süreçlerine karşılık gelen bu dönem Aktopraklık Höyük'te, özellikle de MÖ 6. binyıla tarihlenen evreleriyle detaylı olarak araştırılabilmiştir.⁵⁰ Bugüne kadar gerçekleştirilen kazı çalışmaları, tarihöncesi dönem yerleşimlerinin A-B-C olarak adlandırılan üç ayrı kesimde geliştiğini göstermiştir. M.Ö. 6350 olarak tarihlendirilen C alanı en eski yerleşimi temsil eder. Kazı çalışmalarının büyük ölçüde tamamlandığı bu kesimde, bölgeye gelen ilk çiftçilere ait iki evreli bir yerleşim ile ilk Kalkolitik Dönem'e tarihlenen bir mezarlık bulunmaktadır. İyi korunmuş mezarlarla birlikte bulunan zengin gömü armağanları mezarlığın, C alanının hemen güneyinde, eski bir dere yatağıyla ayrılan B alanındaki ilk Kalkolitik Dönem yerleşimine ait olduğunu işaret eder. Daha uzun süreli bir yerleşimi temsil eden B alanındaki kazı çalışmaları, daha çok üst seviyeler ile kuzey yamaçta sürdürülmekte ve burada MÖ 6. binyılın başlarından ortalarına kadar uzanan kesintisiz bir tabakalanma izlenmektedir.

MÖ 6. bin yılın ortalarında gelişkin köy yaşantısında önemli kırılmalar olduğu tespit edilmiştir. Geniş ve komplike mimari yerini basit dal örgülü ve yuvarlak planlı kulübelere bırakmıştır. Trakya ve Kuzeybatı Anadolu'dan bilinen bu kırılma evresi, kültürel bir karmaşa veya bir nüfus hareketi ile ilişkilendirilebilir. Elde edilen bu veriler ışığında, bu dönemin ardından yerleşmenin uzunca bir süre terk edildiği daha sonra Tunç Çağı'nda kısmen kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır.⁵¹

B alanında gözlemlenen ve Tunç Çağı'na ait olduğu düşünülen buluntuların ardından, uzun bir süre terk edilen yerleşim yeri, Geç Roma - Erken Bizans Dönemi'nde yeniden iskan edilmiştir.. Bu döneme tarihlenen yapılar şu ana kadar ulaşılan bilgilerle bir şapel ve birkaç yapıdan oluşan bir çiftlik (*Villa Rustica*) kalıntısıyla sınırlı kalmaktadır.⁵²

⁵⁰ Karul, 2017, AKTOPRAKLIK Tasarlanmış Prehistorik Bir Köy, Ege Yayınları, 1.Baskı, İstanbul

⁵¹ Karul ve Avcı, s.243.

⁵² Karul ve Avcı, , s.243

3.3.2 Aktopraklık Höyük Arkeopark Proje Uygulaması

Aktopraklık Höyük'ten sağlanan bilginin farklı kesimlere aktarılması, bilginin toplumda konuyla alakalı bir farkındalık oluşturacak şekilde paylaşımı ve höyüklerin gerek arkeoloji gerekse ilk ve ortaöğretimde birer eğitim alanı olarak kullanılması ideali, burada eğitim ve toplum odaklı bir proje yapılmasını sağlamıştır.⁵³ Bulunduğu ilin bir sanayi kenti olmasından dolayı hızlı gelişim göstermesi, sözü edilen amaçlar ışığında sadece arkeolojik bir değerden ziyade, geleneksel değerleri koruma ve yaşatma açısından da farkındalık yaratma ve eğitim misyonlarını üstlenmiş bir proje ortaya çıkartmıştır.

Proje kapsamında hedef kitle, öncelikli olarak ilk ve ortaöğretim öğrencileri ile eğitimcileri olarak belirlenmiştir. Ayrıca arkeoloji ve ilişkili alanlardaki öğrenciler ve uzmanlar da bu kapsamda projeye dahil edilen grup içerisinde yer almaktadır.⁵⁴

Günöbirlik ziyaretçileri de kabul eden Aktopraklık Açık Hava Müzesi ve Arkeopark, bünyesinde üç farklı sergileme alanı barındırmaktadır. Bu alanlardan ikisi tarih öncesine ait, aslına uygun olarak yeniden inşa edilmiş köy canlandırmalarıdır. Diğer i ise Eskikızılelma Köyü'nden sökülerek alanda tekrar ayağı kaldırılan geleneksel köy canlandırmasıdır. Bu üç sergileme alanında ayrı olarak alanda ziyaretçilere uygun şekilde düzenlemeler yapılmıştır. Yürüyüş yolları, yapay höyük, seyir terası, karşılama birimi, yeme-içme ve dinlenme alanları da yine ziyaretçiler için oluşturulmuş birimlerdir. Proje kapsamında alanda gerçekleştirilen çalışmalarda, arkeoloji ve yan dallardan gelen öğrenci ve uzmanlar için alandaki birimler birer arka plan oluşturmaktadır. Yine ayrıca alan içerisinde bulunan küçük meşe korusu, deneysel çalışmalarda katılımcılara bir 'Arkeoloji Okulu' işlevi sağlaması için açık alan dersliğı olarak kullanılmıştır.⁵⁵

⁵³ Karul, 2015, Bursa'da Zaman Dergisi, sayı 16, s.60-63.

⁵⁴ Karul, 2015, Bursa'da Zaman Dergisi, sayı 16, s.60-63.

⁵⁵ Karul, 2015, Bursa'da Zaman Dergisi, sayı 16, s.60-63.

3.3.2.1 Aktopraklık Höyük Karşılama Merkezi

İçerisinde proje birimlerinin tanıtıldığı, konferans ve sergi salonlarının yer aldığı, kafeterya ve satış alanlarının bulunduğu merkez, çok yönlü yapısı ile alana gelen ziyaretçileri karşılamaktadır (**Şekil 40**). Seminer, çalıştay ve yaz okulu gibi etkinlikler için konferans salonu bulunan binada, deneysel çalışmaların yapılabilmesi için bir de atölye yer almaktadır. Farklı amaçlarla alana gelen ziyaretçiler için proje ve alanlar hakkında bilgilendirmeler yer almaktadır. Ayrıca ihtiyaç halinde kullanılmak üzere merkeze ek olarak ortalama 30 kişiyi ağırlayabilecek ahşap kulübelerden oluşan konaklama kısmı yer almaktadır.⁵⁶

Şekil 40: Aktopraklık Höyük Karşılama Merkezi

Kaynak: Keskin, Y. ve Tanaç Zeren, M. (2018). Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak “Arkeoparklar”. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), 3 (2), 110-124.

⁵⁶ Karul ve Avcı, ss.241-248.

3.3.2.2 Aktopraklık Höyük Tarihöncesi ve Geleneksel Köy Canlandırmaları

Canlandırmalar, arkeolojik bilgiyi toplum ile paylaşmanın en önemli yöntemlerinden biridir. Farklı yöntemler kullanılarak ulaşılan bilgiler ile yapılan canlandırmalar, çalışılan materyalin aslına uygun olarak yeniden inşa edilmesidir. Tarihi eserlerin yeniden canlandırılıp hayat bulması, yapıldığı dönemdeki tekniklerin ve kültürün tekrar edilerek anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Bu tarz deneysel uygulamalar, bilimsel çalışmalarla ulaşılan bilgilerin toplumun her kesimi tarafından daha kolay anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Böylelikle birçoğu görsellikten uzak olduğu için zor algılanan özellikle tarihöncesi yerleşimlerde, ciddi bir farklılık ortaya koyar. Aktopraklık yerleşmesinde de bu düşüncelerden yola çıkılarak, kazılarda ulaşılan mimari yapılar ve bölgede bulunan geleneksel yapılar için canlandırma çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalarda; taşınabilir yapı öğeleri, eşya ve ev aletleri ile tüm doku ve yaşanmışlığın birlikte sergilenmesine özen gösterilmeye çalışılmıştır. Ayrıca tüm canlandırma çalışmalarının inşasında, güvenlik açısından zemin etüdü, statik ve yapı malzemelerinin dayanıklılığı konusunda uzmanların yardımına başvurulmuştur.

İlk çiftçi köyü, Aktopraklık Höyük'teki ilk yerleşim evresini temsil etmektedir. C alanındaki kazılardan elden edilen bilgiler doğrultusunda altı adet kulübe canlandırılmıştır. Binalar 3-4 m çapında, yuvarlak planlı, çukur tabanlı ve dal örgüsü duvarları olan yapılar halinde inşa edilmiştir (**Şekil 41**). Yapı içlerine, kazılar ile ulaşılan bilimsel bilgiler ışığında aslına uygun olacak şekilde ocak ve taban altı gömüler yerleştirilmiştir. Yine aynı bilgiler ışığında, yapılar birbirine yakın olarak inşa edilmiş ve çevreleri taş platformlar ile ayırt edilen avlular şeklinde yerleştirilmiştir.⁵⁷

⁵⁷ Karul ve Avcı, ss.241-248.

Şekil 41: Aktopraklık Höyük Neolitik Ev Canlandırması

Kaynak: Keskin, Y. ve Tanaç Zeren, M. (2018). Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak “Arkeoparklar”. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), 3 (2), 110-124.

Gelişkin köy canlandırması, ilk kalkolitik dönem tarihlenen, B alanında bulunan hendeklerle çevrili yerleşimi göstermektedir. Direk ana toprak üzerine yapılan yapılar aslına uygun olacak şekilde, 40x40x8 cm boyutlarında üretilen kerpiç tuğlalar ile yapılmıştır.⁵⁸ Yapıların duvarları birbirlerinden ayrı olacak şekilde, bağımsız yapılar halinde oluşturulan binaların damları ahşap hatıllarla desteklenmiş, üzeri kamış dizildikten sonra toprak ile örtülmüştür. Örnek yapıların dış cepheleri tarihöncesi dönemindeki aslına uygun olarak yeşil renkli bir kil ile sıvanıp üzerine son kat olarak kireç badana geçilmiştir. Yapıların ön bölümlerinde ise bölgede kurutmalık olarak bilinen, direklerle desteklenmiş sundurma ile merkezde yer alan kubbeli bir fırın yer almaktadır (**Şekil 42**). Ayrıca yine dönemine uygun olacak şekilde yapının arka kısmına kalker sıvalı bir hendek yapılmıştır.⁵⁹ Yapıların iç dizaynları dönemin özelliklerini gösterecek şekilde dekore edilmiş ve ayrıca insan maketleri ve çeşitli eşyalar ile iç görünüm desteklenmiştir (**Şekil 43**).

⁵⁸ Karul ve Avcı, ss.241-248.

⁵⁹ Karul ve Avcı, ss.241-248.

Şekil 42: Aktopraklık Höyük Kalkolitik Dönem Ev Canlandırması

Kaynak: Keskin, Y. ve Tanaç Zeren, M. (2018). Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak “Arkeoparklar”. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), 3 (2), 110-124.

Şekil 43: Aktopraklık Höyük Kalkolitik Dönem Ev Canlandırması

Kaynak: Keskin, Y. ve Tanaç Zeren, M. (2018). Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak “Arkeoparklar”. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), 3 (2), 110-124.

Geleneksel köy canlandırması, Eski Kızılelma Köyü'nden sökülerek Aktopraklık Açık Hava Müzesi'ne yerleştirilen, yörenin geleneksel köy evlerinden oluşmaktadır (**Şekil 44**). Zaman içerisinde kaybolmaya yüz tutan köy dokusunu ve değerlerini yaşatmak, aynı zamanda alan ziyaretinde bulunan insanların eski ile aralarında bir bağ kurmaları için yeniden yapılan köy evlerinden farklı olarak; ahırlar, odunluk, zeytinyağı işliğı, çeşme, su değirmeni ve köy kahvesi gibi diğer alanlar da canlandırma kapsamına dahil edilmiştir.⁶⁰ Aktopraklık kazılarında çalışan işçiler çoğunlukla Eskikızılelma köyünden geldikleri için bu canlandırma inşası sırasında katkıları çok olmuştur. Yerel ekonomiye ve köye katkısı olması bakımından, Eskikızılelma köyü sakinlerinin yaptıkları el işi ürünlerin kuracakları kooperatif ile arkeopark içerisindeki canlandırmalarda satışa sunmaları projedeki hedeflerden bir diğeridir.⁶¹

Şekil 44: Aktopraklık Açık Hava Müzesi Geleneksel Köy Evleri

Kaynak: Keskin, Y. ve Tanaç Zeren, M. (2018). Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak “Arkeoparklar”. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), 3 (2), 110-124.

⁶⁰ Karul, ss.60-63.

⁶¹ Karul ve Avcı, ss.241-248.

3.3.2.3 Aktopraklık Yapay Höyüğü

Uygulamalı bir eğitim ortamı sağlayacağı öngörülen yapay höyük, ilk ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik kazı yapılabilecek bir alan sağlamaktadır. Aktopraklık Höyük kazıları sırasında biriken atıl topraktan yararlanılarak bu alanda, höyük görünümü verilmiş ve imitasyon eşyalar gömülmüş bir yapay kazı sahası yaratılmıştır (**Şekil 45**).⁶² Katılımcı öğrencilerin bu alanda kazı etkinliğine katılma ve kazı çalışmalarının sonrasında yapılan belgeleme ve bilimsel çalışmaları öğrenme fırsatı verilmiştir. Bu çalışmaların amaçları arasında öğrencilerin höyükleşme mantığını ve arkeoloji biliminin çalışma yöntemlerini anlamaları yer almaktadır.⁶³

Şekil 45: Aktopraklık Höyük Yapay Kazı Alanı

Kaynak: Keskin, Y. ve Tanaç Zeren, M. (2018). Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak “Arkeoparklar”. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), 3 (2), 110-124

⁶² Karul ve Avcı, ss.241-248.

⁶³ Karul ve Avcı, ss.241-248.

3.3.2.4 Aktopraklık Höyük Arkeolojik Eğitim Çalışmaları

Aktopraklık Höyük'te gerçekleştirilen bilimsel çalışmaların sonucunda elde edilen bilgilerin halkın bütün kesimlerine aktarılması ve arkeoloji biliminin tanıtımı adına, bu çalışmaların her kesimin anlayacağı bir dile tercüme edilmesi gerekliliği arkeoloji okulu fikrini meydana getiren başlıca sebepler arasında gelmektedir.⁶⁴ Bu bağlamda Aktopraklık Açık Hava Müzesi ve Arkeopark içerisinde bir arkeoloji okulu da kurulmuştur. Arkeoloji okulu kapsamında hedef kitle iki ana başlıkta düşünülmüştür. Bunlardan birincisi ilk ve ortaöğretim öğrencileri iken diğer kitleyi arkeoloji ve ilgili bilim dallarının öğrencileri ve uzmanları oluşturmaktadır.

Arkeoloji okulu kapsamında katılımcıların deneysel ve uygulamalı eğitim çalışmalarını gerçekleştireceği alanlar yapılmıştır (**Şekil 46**). Bu alanlar içerisinde yaz okulları ve çalıştayların yapılabileceği, içerisinde atölyeler ve laboratuvarların yanı sıra 8 kişiye kadar konaklama sağlanabilecek misafirhane de yer almaktadır.⁶⁵ Ayrıca bu alanlardan farklı olarak, özellikle mimarlık öğrencilerine yönelik açık alanlarda; kerpiç yapımı, dal örgü yapımı, duvar örme ve benzeri deneysel uygulamaların yapılabileceği bir birim eklenmesi de proje dahilindedir.

Şekil 46: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu

Kaynak: Karul, 2015, Aktopraklık Açık hava Müzesi ve Arkeoloji Okulu, Arkeoloji Ve Sanat, sayı 150, s. 17.

⁶⁴ N. Karul, **Aktopraklık Açık hava Müzesi ve Arkeoloji Okulu**, Arkeoloji Ve Sanat, sayı 150, s. 14, 2015.

⁶⁵ Karul ve Avcı, ss.241-248.

Arkeoloji okulunun öncelikli hedef kitlesi olan ilk ve ortaöğretim öğrencileri, günü birlik ziyaret kapsamında arkeoparkı gezebilecekleri gibi önceden planlanan grup etkinliği olarak da eğitim faaliyetlerine katılabilmektedirler. Arkeopark içerisinde kurulan yapay höyükte öğrenciler, kazı sahasından getirilen ve buraya yerleştirilen atıl toprak üzerinde kazı çalışması yapmaktadırlar (**Şekil 47**). Bu kazı çalışması ile bir arkeoloğun hangi teknikler ile kazıyı gerçekleştirdiğini ve kazı sonrası bulunan materyallerin nasıl belgelendiği bilgileri kazanımı katılımcılara verilmektedir. Kazı faaliyetlerinden farklı olarak öğrenciler atölye ve laboratuvar çalışmalarına da dahil edilmektedirler. Bu çalışmalar dahilinde kazı yaparken buldukları materyallerin nasıl ve hangi malzemeler ile yapıldığını deneysel olarak tecrübe etmektedirler (**Şekil 48**). Ayrıca yine arkeopark içerisinde bulunan köy canlandırmaları sayesinde, geçmiş dönemdeki yapıları daha iyi anlama ve geçmiş ile bir bağ kurma olanağı bulmaktadırlar.

Şekil 47: Aktopraklık Höyük Yapay Kazı Alanındaki Çalışmalar

Kaynak: <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2017/05/22/aktopraklik-arkeoloji-okulunda-zamanda-yolculuk/> (20.03.2019)

Şekil 48: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu Buluntu Değerlendirme

Kaynak:<http://seyahat.mynet.com/aktopraklik-arkeoloji-okulu-bir-gunde-8-bin-yil-1186379>

Projedeki diğer hedef kitleyi oluşturan arkeoloji ve benzer disiplinlerdeki öğrenci ve uzmanlar, deneysel ağırlıklı bir arkeoloji okulunda zaman geçirmektedirler. 2015 senesinde yaklaşık 35 öğrenci ve uzmanın katıldığı 6 günlük bir arkeoloji atölyeleri çalışması gerçekleştirilmiştir.⁶⁶ Bu çalışmada Türkiye'nin farklı üniversitelerinden gelen, özellikle arazi tecrübesi edinememiş öğrenciler, arkeoloji ve bağlantılı diğer disiplinlerden gelen uzmanlardan teorik, pratik ve uygulamalı dersler almışlardır (**Şekil 49**). Bu çalışmalara ek olarak forum ve tartışmalar ile genişletilen eğitimlerde etkin bir öğrenim ortamı oluşturulmuştur.

Arkeometrik yöntemler, arkeolojik belgeleme yöntemleri ve tarih öncesi teknolojileri olarak belirlenen 3 ana konu çerçevesinde; çanak çömlek yapımı, sepetçilik, yontma taş alet yapımı, madencilik, kumaş boyama gibi konularda deneysel çalışmalar gerçekleştirilmiştir (**Şekil 50-51**). Bu çalışmaların yanı sıra arkeometri, arkeobotanik, çanak çömlek buluntu çizimi, dijital belgeleme ve mimarlık tarihi gibi çeşitli konularda da uzmanları tarafından seminerler verilmiştir.⁶⁷

⁶⁶ Karul, s. 14.

⁶⁷ Karul, ss.60-63.

Şekil 49: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu Bilgi Paylaşımı

Kaynak: Karul, 2015, Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu, Magma Yeryüzü Dergisi, sayı 7, s. 30-33.

Şekil 50: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu Çanak Çömlek Yapımı

Kaynak: Karul, 2015, Aktopraklık Açık hava Müzesi ve Arkeoloji Okulu, Arkeoloji Ve Sanat, sayı 150, s. 19.

Şekil 51: Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu Madencilik

Kaynak: Karul, 2015, Aktopraklık Açık hava Müzesi ve Arkeoloji Okulu, Arkeoloji Ve Sanat, sayı 150, s. 18.

3.3.3 Aktopraklık Höyüğü Arkeopark Projesi Değerlendirme

Kültürel mirasımızı yansıtan ören yerleri, toplumu geçmişi ile bir araya getiren ve son dönemlerde kültürel etkinliklerin ve atölye faaliyetlerinin gerçekleştiği alanlar olarak şekillenmektedir.⁶⁸ Tarihi alanları bu amaçlar doğrultusunda düzenlemek, bilimsel çalışmalarla elde edilen bilgilerin toplumla buluşturulması ve kültürel mirasa yönelik bir bilinç ve farkındalık yaratması adına önem arz etmektedir.

Aktopraklık Höyük'te gerçekleştirilen Arkeopark projesi ile katılımcılara bir zaman laboratuvarı ortamı sağlanarak uzak geçmişleri ile aralarında bir bağ kurmaları sağlanmıştır.⁶⁹ Aynı zamanda alanda gerçekleştirilen geleneksel köy canlandırmaları da yakın tarihli mirasımızı görselleştirerek katılımcıların bu zaman yolculuğu içerisinde kolay bir bağ kurmalarını desteklemektedir.

⁶⁸ Karul, s. 22.

⁶⁹ Karul, s. 22.

Toplumun her kesimine hitap eden çalışmalarda, ilköğretimden üniversiteye kadar olan süreçte eğitime geniş bir yelpaze ile destek veren atölyeler, çalışmanın çok yönlülüğünü gözler önüne sermektedir. Ayrıca arkeoloji bölümü ve benzer disiplinlerden gelen öğrencilerle gerçekleştirilen deneysel çalışmalar, arazi çalışmalarında bir eğitim modeli oluşturarak diğer alanlara da örnek teşkil etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARKEOLOJİDE SOSYAL PROJELERİN GENİŞLETİLMESİ: MÜZE UYGULAMALARI

4.1. MÜZE UYGULAMARI

Müzeler geçmiş ile günümüz arasındaki bağı somut nesneler ile bizlere sunan, her yaştan insana tarih olgusunu farklı anlatım teknikleri ile sergileyen kurumlardır.⁷⁰ Barındırdığı materyaller ve bilgiler nedeni ile alternatif eğitimin vazgeçilmez bir parçası olan müzeler, ne yazık ki görmeleri gereken ilgin ve değerin uzağında kalmaktadırlar. Yapılan müze ziyaretlerinin büyük çoğunluğu, sadece sergi salonlarını takip ederek sıradan bir günlük aktivitenin ötesine çoğu zaman geçememektedir. İlk ve ortaöğretim müfredatlarında da yer alan müze gezileri ise çok kalabalık gruplar halinde ve eğitici bir programdan uzak şekilde gerçekleştirilmektedir.

Son yıllarda ülkemizde de yavaş yavaş popüler olmaya başlayan müze atölyeleri ve eğitim faaliyetleri, bilimsel çalışmalarla ulaşılan bilgilerin doğru teknikler ve uzmanlar tarafından gelecek nesillere aktarılmasını hedeflemektedir. Yapılan bu çalışmalar ile beraber öğrencilerin müzelerin nasıl çalıştıklarını, uzmanların arkeolojik bilgilere nasıl ulaştıklarını, yapılan deneysel aktiviteler ile geçmişini daha iyi anlamaları ve en önemlisi müzelerin eğitimin vazgeçilmez bir parçası olduğu kazanımında bulunacakları bir gerçektir.

Arkeoloji eğitimine yönelik sosyal sorumluluk projeleri kapsamında tez çalışmasında öncelikli olarak arkeolojik arazi uygulamalarına değinilmiştir. Ancak arkeolojik bulguları barındırması açısından müzelerin zengin bir eğitim kaynağı olduğu ve bilgiye doğrudan ulaşılabilir alanlar olmasından dolayı, müze içi eğitim faaliyetlerinin de tez kapsamında ele alınmasına gereksinim duyulmuştur.

Müzelerde gerçekleşecek eğitimin temelini öğrenme olgusu oluşturmaktadır. Müzedeki koleksiyonların, sergilerin ve uzmanların doğrudan bilgi kaynakları olması, bilgiyi paylaşma ve kullanma yönünde öğrencilere farklı bir ortam

⁷⁰ Ali Akın Akyol ve Aysel Köksal Akyol, **Yaratıcı Drama Dergisi**, sayı 12(2), s. 105-126, 2017

sağlamaktadır.⁷¹ Bireylerde üst düzey düşünmenin ve sosyal becerilerin gelişmesine yardım eden bu eğitimler, öğrencinin bilgi, beceri ve tutumları yönünden güçlenmesini ve ayrıca aldığı eğitimin yapıcı ve kalıcı olmasını sağlamaktadır.⁷²

Müze eğitimi ve atölye faaliyetlerinin ülke çapında yayılması, gelecek nesillerimizin eğitiminde önemli bir kilometre taşı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ayrıca eğitime sağlayacağı katkının yanında, alanlarında uzman çok sayıda personelin de istihdam edilmesini sağlayarak, hali hazırda bu alanda yaşanan iş bulma kaygılarını da bir nebze olsun düşürmesi ön görülmektedir.

Ülkemizde yapılan çalışmalar gün geçtikçe çeşitlenmeye ve kapsamları genişletilmeye başlamıştır. Bu çalışmalardan Mardin Müzesi ve Hatay Arkeoloji Müzesi uygulamaları incelenmiş ve tez kapsamına dahil edilmiştir.

4.2. MARDİN MÜZESİ

Mardin'in tarihi kent meydanında yer alan, iki ayrı bina olarak hizmet veren müzedir. Güneyde ovaya doğru bakan bina U planlı ve 3 katlı yapısı ile klasik 'Mardin Evi' mimarisinin tüm karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır (**Şekil 52**). 1895 senesinde Antakya Patriği İgnatios Behnam tarafından "Süryani Katolik Patrikhanesi" olarak yaptırılmış ve kullanılmıştır. Kültür Bakanlığı tarafından, Süryani Katolik Vakfı'ndan satın alınan bina, restorasyon işlemleri gördükten sonra 2000 yılında Mardin Müzesi olarak hayata geçmiştir.⁷³

Giriş katta bulunan avlunun içerisinde Mezopotamya'da yaşamış birçok uygarlığa ait seramik ve taş eserler açık alan sergisi olarak yer almaktadır. Yine bu katta çağdaş müzecilik anlayışı ile yapılmış 'Arkeopark Müze Eğitim Salonu' bulunmaktadır. Binanın güney avlusunda yer alan Arkeopark ve 500 kişilik amfi tiyatrodan eğitimler ve çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.⁷⁴

Binanın birinci katında Roma ve Akkoyunlu dönemlerine ait eserler ile sinema ve seminer salonu, eser depoları ve bölgedeki arkeolojik kazılardan gelen eserlerin sergilendiği salon yer almaktadır. 2010 yılında kurulup koleksiyonunda 8

⁷¹ Ali Akın Akyol ve Aysel Köksal Akyol, ss. 105-126

⁷² Ali Akın Akyol ve Aysel Köksal Akyol, ss. 105-126

⁷³ <http://www.mardinmuzesi.gov.tr/tr/md-841-mardin-muzesi-tarihcesi> (24.06.2019)

⁷⁴ <http://www.mardinmuzesi.gov.tr/tr/md-841-mardin-muzesi-tarihcesi> (24.06.2019)

bin kitap ve dijital yayın ile 20 bine yakın kaynağı olan müze ihtisas kütüphanesi, bölgenin eğitime yönelik en geniş kaynaklarını barındıran kütüphanesi olma özelliğini taşımaktadır. Bu ölçüde arkeoloji, tarih, sanat tarihi, mimarlık, felsefe ve mitoloji gibi birçok dalda öğrenciler ve uzmanlar için araştırma kaynağı sağlamaktadır.⁷⁵

Şekil 52: Mardin Müzesi Genel Görünüm

Kaynak: Yeşilbaş, 2017, Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine Bir Araştırma: Mardin Müzesi Örneği, The Journal of Academic Social Science Studies, sayı. 59, s. 343/358.

4.2.1 Mardin Müzesi Arkeopark

Doğal ve tarihi çevreye duyarlı, kültürel mirasını tanıyıp onu koruyan ve yaşatan nesiller yetiştirmeyi kendi sorumlulukları olarak gören Mardin Müzesi'nde, 2010 yılında müze kültürü ve bilincini öğretmeyi amaçlayan bir arkeopark projesi başlatılmıştır.⁷⁶ Projenin uygulama sürecinde müzenin bir eğitim ortamı olarak kullanılması doğrultusunda; arkeoloji, kültürel miras ve önemi, kültür varlıklarını

⁷⁵ Yeşilbaş, 2017, **Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine Bir Araştırma: Mardin Müzesi Örneği**, The Journal of Academic Social Science Studies, sayı. 59, s. 343/358.

⁷⁶ Yeşilbaş, s. 343/358.

koruma ve yaşatma konularında öğrencilere bilinç kazandırma amacıyla çalışmalar gerçekleştirilmektedir.⁷⁷

Projenin hedef kitlesini öncelikli ilk ve ortaöğretim öğrencileri oluşturmakla beraber her kesime ve gruba atölye çalışmaları düzenlenebilmektedir. Müze eğitimi ve çalışmalar dahilinde günlük 25-30 kişilik gruplar halinde çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Proje kapsamında müzeye tahsis edilen alan içerisine neolitik dönem ev canlandırması inşa edilmiştir (**Şekil 53**). Aynı alan içerisinde öğrencilerin, arkeologların yaptıkları bilimsel kazıların nasıl yapıldığını görmeleri ve kendilerinin de bu çalışmayı tecrübe etmeleri adına 2x2 m. boyutlarında kazı alanları oluşturulmuştur.⁷⁸ 50 cm. derinliğe sahip 4 adet oluşturulan yapay kazı alanlarının içerisine önceden hazırlanan imitasyon malzemeler gömülerek kazı çalışmaları gerçekleştirilmektedir (**Şekil 54**).

Şekil 53 : Mardin Müzesi Neolitik Ev Canlandırması

Kaynak:http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-neolitik_ev_atolyesi-28

(25.06.2019)

⁷⁷ Yeşilbaş, s. 343/358.

⁷⁸ Yeşilbaş, s. 343/358.

Şekil 54 : Mardin Müzesi Arkeopark Kazı Çalışmaları

Kaynak: http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-arkeolojik_kazi_atolyesi-36
(25.06.2019)

Bu kazı çalışmalarında bulunan eserler öğrenciler tarafından belgelenip daha sonra temizlik ve restorasyon aşamalarından geçirilmektedir (**Şekil 55**). Böylelikle öğrenciler yaşayarak öğrenme metoduyla çalışmaları daha iyi anlama fırsatı elde etmektedirler.

Şekil 55: Mardin Müzesi Arkeopark Kazı Sonrası Belgeleme Çalışmaları

Kaynak: Yeşilbaş, 2017, Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine Bir Araştırma: Mardin Müzesi Örneği, The Journal of Academic Social Science Studies, sayı. 59, s. 343/358.

Arkeopark içerisinde kazı çalışmalarının yanında 20'den fazla farklı atölye çalışması ile proje kapsamı genişletilmiştir. Sanat, taş işleme, ebru, tarih, Mezopotamya uygarlıkları, oyuncak, öğütme aletleri, bakır işleme, bilim, heykel, restorasyon, seramik ve sikke basma atölyeleri ve daha fazlası arkeopark çerçevesinde gerçekleştirilmektedir (Şekil 56-61).⁷⁹ Gerçekleştirilen çalışmalarda hepsi kendi alanlarında uzman olan personel öğrencilere yol göstermekte ve çalışmalarda yanlarında olmaktadır.

Arkeopark etkinlikleri, katılımcı grupların sayısı ve yaş grubu göz önünde bulundurularak kazı ve atölye çalışmaları ile yapılmaktadır. Yapılan çalışmaların ardından öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesi ve daha da görselleştirilmesi adına müze gezisi yapılmaktadır. Çalışmanın sonunda öğrencilere günün anısı olarak ve eğitim faaliyetlerini pekiştirmek adına katılım sertifikaları dağıtılmaktadır.

Şekil 56: Mardin Müzesi Arkeopark Ebru Atölyesi

Kaynak: http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-ebru_atolyesi-24 (25.06.2019)

⁷⁹ <http://www.arkeoparktabirgun.com/Etkinlikler.aspx> (25.06.2019).

Şekil 57: Mardin Müzesi Arkeopark Restorasyon Atölyesi

Kaynak:http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-restorasyon_atolyesi-29
(25.06.2019)

Şekil 58: Mardin Müzesi Arkeopark Seramik Atölyesi

Kaynak:http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-seramik_atolyesi-31
(25.06.2019)

Şekil 59: Mardin Müzesi Öğütme Aletleri Atölyesi

Kaynak: http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-ogutme_aletleri_atolyesi-1036
(25.06.2019)

Şekil 60: Mardin Müzesi Arkeopark Taş İşleme Atölyesi

Kaynak: http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-tas_isleme_atolyesi-33
(25.06.2019)

Şekil 61: Mardin Müzesi Arkeopark Sikke Basımı Atölyesi

Kaynak:http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-sikke_basma_atolyesi-32
(25.06.2019)

4.2.2 Mardin Müzesi Arkeopark Değerlendirme

Müzeler geçmişten günümüze gelen eserleri toplumlar için koruyan ve yine toplumların hizmetine sunan kurumlar olarak değerlendirilebilir. Bu kurumlar bulundukları kentlerde yaşayan insanlarla çeşitli aktiviteler ve programlar düzenleyerek kurdukları bağ ile kentliye ve kente aidiyetlerini gösterirler.⁸⁰

Mardin Müzesi örneğinde de binasından sergisine kadar tamamen kent ve kentli ile iç içe olmuş bu kurum görülmektedir. Bir toplumun en değerli parçası olan çocuklar için de yapılan çalışmalar bu kurumun topluma ve eğitime verdiği önemi açıkça göstermektedir.

⁸⁰ Yeşilbaş, s. 343/358.

Arkeopark çalışmaları ile beraber ilk ve ortaöğretim öğrencilerine müzelerin nasıl işlediğini, eğitimdeki yerini ve kültürel mirasımızı koruma ve sergilemede ki yeri gösterilmektedir. Yapılan çalışmalar öğrenciler ile kültürel miras arasında güçlü bir bağ kurarak gelecek nesillere yine onların çabası ile geçmişten günümüze gelen eserleri aktarmayı amaçlamaktadır. Projenin sürdürülebilirliği ve aktiviteler sonrası alınan olumlu eleştiriler bu amacın ulaşılabilirliğini gözler önüne sermektedir.

4.3 HATAY ARKEOLOJİ MÜZESİ

40 bin yılı aşkın bir süreyle insanlık tarihini barındıran Hatay, Paleolitik dönemden günümüze kadar insanlığa ve birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.⁸¹ Bu uygarlıkların kültürlerini, inançlarını ve tarihini bütün zenginliği ile barındıran kent, tarihi ve kültürel turizme olan katkısı ile önde gelen şehirler arasındadır. Aynı zamanda bu uygarlıklara ait bilimsel kazılarda ortaya çıkarılan birçok eser Hatay Arkeoloji Müzesi'nde ve ören yerlerinde ziyaretçilere sergilenmektedir.

1930'lu yıllarda kentte başlayan kazılarda çıkan eserlerin korunması ve sergilenmesi gerekliliği, bir müze oluşturulması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Fransız arkeolog Claude Prost'un tavsiyeleri üzerine yapılan ve 1948 yılında hizmete geçen müze o dönemin en büyük ikinci arkeoloji müzesi unvanını taşımaktaydı (**Şekil 62**).⁸²

Yıllar içerisinde yapılan kazılardan çıkan eserler ve yurt dışına kaçırılan eserlerin iadesi ile birlikte, sergi ve depolama alanlarının yetersizliğinden dolayı yeni bir müze yapılması fikri ortaya atılmıştır.⁸³ 2011 yılında yapım çalışmalarına başlanan Yeni Hatay Arkeoloji Müzesi 2014 yılında ziyarete açılmıştır (**Şekil 63**).⁸⁴ 2018 yılı itibari ile sergi alanlarının tamamı açılan müze bünyesindeki barındırdığı 35 binden fazla eser ile dünyadaki en büyük arkeoloji müzelerinden bir tanesi olma özelliğine sahiptir.⁸⁵

⁸¹ Şahin, Hüseyin, **Konuşan Mozaikler**, T.C. Hatay Valiliği, Yayın No:8, 2011 s. 6.

⁸² https://tr.wikipedia.org/wiki/Hatay_Arkeoloji_M%C3%BCzesi (25.06.2019)(Erişim Birleşik Krallık)

⁸³ Harmanda, Y: Ateşoğulları, S, **Değişen ve Gelişen Türkiye Müzeleri, Uygulama ve Proje Çalışmaları Devam Eden Yeni Müzeler**, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları - 161/4, 2. Baskı, s. 35, 2014.

⁸⁴ <http://www.hatay.gov.tr/arkeoloji-muzesi> (25.06.2019)

⁸⁵ Şahin, Hüseyin, s. 6.

Paleolitik dönemden günümüze kadar olan süreci bir zaman yolcuğu çerçevesinden görselleştiren sergi salonları, çağdaş müzecilik anlayışı ile tasarlanmıştır. Eserlerin sergilendiği salonların haricinde çok yönlü kullanıma uygun şekilde tasarlanan müze binası içerisinde; geçici sergi salonu, toplantı ve gösteri salonu, laboratuvarlar, yönetim binası, kafeterya ve çocuk arkeoloji ve sanat atölyelerini barındırmaktadır.⁸⁶ Ayrıca toplumumuzun her kesimine hitap etmesi açısından engelleri ortadan kaldıran müzecilik anlayışı ile bedensel engeli bulunan vatandaşlarımız için müzenin bütün sergi salonları 'engelsiz' olarak tasarlanmıştır.

Şekil 62: Eski Hatay Arkeoloji Müzesi Binası

Kaynak: <http://www.hatay.gov.tr/arkeoloji-muzesi>

Şekil 63: Yeni Hatay Arkeoloji Müzesi

Kaynak: <http://www.hatay.gov.tr/arkeoloji-muzesi>

⁸⁶ Harmanda, Y ve Ateşoğulları, S, s. 35.

4.3.1 Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi

Modern müzecilik anlayışı ile hazırlanmış Hatay Arkeoloji Müzesi, ülkemizde son dönemler de popüler hala gelen müze eğitimleri ve atölye çalışmaları için özel hazırlanmış alanlara sahiptir. Müzenin giriş bölümünde, fuaye alanında bulunan atölye bünyesinde; 1x1 m boyutlarında 3 adet yapay kazı alanı, atölye çalışmalarının yapıldığı alan ve üst bölümünde sunum alanlarını barındırmaktadır. Atölye duvarları, arkeologların bilimsel kazılarda nasıl çalıştığını ve hangi malzemelerin kullanıldığını göstermek üzere, çocuklar için özel olarak hazırlanmış canlandırmalarla kaplanmıştır (**Şekil 64**).

2018 yılı başında örnek bir uygulama çalışması olarak başlayan Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi; müzelerin aktif eğitiminde olması gereken yeri alması, öğrencilerin müzelerden sadece kalabalık okul grupları ile bir kaç saatlik gezilerden daha fazlasını almaları, enteraktif eğitim çalışmaları ile yapılan çalışmaların öğrencilerde kalıcılığını sağlamak amaçları doğrultusunda hazırlanmıştır.

Atölye çalışmalarında hedef kitle öncelikli 8-12 yaş grubu öğrenciler olmak üzere, ilk ve ortaöğretim öğrencileri olarak belirlenmiştir. Bu çalışmalarda yapılan aktiviteler gelen katılımcıların yaş gruplarına göre düzenlenip, öğrencilerin konuya olan ilgisi en üst seviyede tutulmaya çalışılmıştır.

Önceden randevu sistemi ile çalışılan atölye çalışmaları, günlük en fazla 25-30 kişilik gruplar olacak şekilde yapılmıştır. Gruplarla beraber öğretmenleri de atölye çalışmalarına dahil edilmiş, hem çalışmalar sırasında yardımlarından faydalanılmış hem de başka öğrencileri olabilecekleri için, eğitimlerde edindikleri bilgileri okullarında aktarmaları tavsiye edilerek dolaylı yoldan daha fazla öğrenciye ulaşılabilceği ön görülmüştür. Katılımcı sayıları, öğrencileri ayırmamak adına okulların sınıf mevcutlarına göre düzenlenebilse de, sayının belirlenenin üzerine çıktığı durumlarda verimliliğin düştüğü gözlenmiştir. Günlük yapılan atölye faaliyetleri hafta içi okul gezisi olarak yapıldığı için gerekli makamlar ve müze müdürlüğü arasında yazışmalar yapılmış ve resmi onaylar alınmıştır.

Şekil 64: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

4.3.1.1. Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Faaliyetleri

Hazırlık çalışmaları ile başlayan bir atölye gününde, çalışmaya katılacak öğrencilerin yaş grubu göz önünde bulundurularak yapılacak atölye çalışması malzemeleri hazırlanır. Atölye çalışmaları içerisinde mozaik figürü boyama, kilden figürün ve seramik kap yapımı, karton üzerine alçak kabartma yapma, mozaik yap-boz, mozaik dizme, kil tablet yapımı ve kazı çalışmaları aktiviteleri yer almaktadır.

Saat 10.00'da öğrencilerin müzeye gelmesi ile beraber fuaye alanında kısa bir tanışma ve sohbet gerçekleştirilir. Müze içerisinde uyulması gereken kurallar ve etkinlik içerisinde yapılacaklardan katılımcılara kısaca söz edilir (**Şekil 65**). Daha sonra öğrenciler ve etkinliğe katılan öğretmenler Çocuk Atölyesi'nde hazırlanmış sunum alanına alınırlar.

Şekil 65 : Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Karşılama

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

Dünyamızın oluşumundan günümüze kadar olan süreç sunum çalışması ile öğrencilere aktarılır. Enteraktif bir çalışma ile gerçekleştirilen sunum aşamasında öğrencilerin konuya dahil olması sağlanarak varsa onların da görüşleri alınır. Ayrıca sunum içerisinde gerçekleştirilen soru-cevap kısmı ile hem katılımcıların soruları yanıtlanır hem de akılda kalıcılığı sağlanmaya çalışılır (**Şekil 66-67**). Daha sonra müze gezisine geçilmek üzere tekrar fuaye alanında grup toplanır.

Şekil 66 : Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Sunum Etkinliği

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

Şekil 67: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Sunum Etkinliği

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

Müzenin tasarımı projeye kolaylık sağlamıştır. Sergi salonları ve eserler, Paleolitik dönemden günümüze kadar olan süreçte bir zaman yolculuğu yaşatacak şekilde düzenlenmiştir. Öğrenciler sunumda dinledikleri bilgileri müze gezisi ile beraber bir kez daha görmüş olurlar. Müze gezisi sırasında öğrencilerin eserleri yakından incelemesi ve dikkatlerini çekmek için teknolojik aletler kullanmalarına ve fotoğraf çekmelerine ara vermeleri istenir. Ayrıca daha sonra yapılacak atölye faaliyetleri için dikkatli gözlem yapmaları beklenmektedir (Şekil atölye 68-69).

Şekil 68 : Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Müze Gezisi

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

Şekil 69 : Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Müze Gezisi

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

Müze gezisinin tamamlanması ile beraber tekrar atölye bölümüne geçilerek burada faaliyetler gerçekleştirilir. Öğrenciler 5-6 kişilik gruplar halinde farklı çalışmalara yerleştirilirler. Bu çalışmalarda müzede gördükleri eserleri hayal güçlerini de kullanarak yapmaya çalışırlar. Aynı zamanda yapılan eserlerin yapım teknikleri ve kullanılan malzemeler üzerine tekrar öğrencilere bilgiler aktarılır. Atölye faaliyetleri ile beraber gün içinde önce dinleyip sonra gözlemledikleri eserleri kendileri de yapma fırsatı bulan öğrencilerin aldıkları bilgilerin ve eğitimlerin kalıcı olması sağlanmıştır (Şekil 70-73).

Şekil 70: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Etkinlikleri

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

Şekil 71: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Kabartma Çalışması

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

Şekil 72: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Mozaik Tamamlama

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

Şekil 73: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Mozaik Dizme

Kaynak: Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Arşivi

4.3.2 Hatay Arkeoloji Müzesi Çocuk Atölyesi Değerlendirme

Hatay Arkeoloji Müzesi'nde gerçekleştirilen örnek uygulama çalışması 2017 yılı Aralık ayı ile 2018 yılı Nisan ayı arasında 4 ay süre ile faaliyet vermiştir. Bu çalışmalar kapsamında atölye çalışmalarından 660 öğrenci, 51 öğretmen ve veli doğrudan faydalanmıştır. Katılım sağlayan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun branş öğretmenleri olduğu ve diğer bir çok öğrenciye ulaşacağı göz önünde bulundurulursa, projeden dolayı yoldan diğer yüzlerce öğrencinin de bilgi sahibi olacağı ön görülebilir.

Yapılan çalışmaların başında öğrenci ve öğretmenlerin görüşleri sıradan bir müze ziyareti olacağı yönünde olsa da, çalışma sonunda ayrılırken bu düşüncenin yerini tamamen olumlu fikirlere ve edinilen bilgilere bırakması etkinliğin pozitif yönde bir çizgi çizdiğinin kanıtı sayılabilir. Atölye çalışmaları sonunda öğretmenlerden alınan fikir ve eleştiriler bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Fikirlerini ve eleştirilerini paylaşan öğretmenlerin yazıları şu şekildedir;

Süreya Kaya Us, Turunçlu İlkokulu / 4-B Sınıf Öğretmeni: *"Eğitimin temeli yaparak ve yaşayarak öğrenmektir. Bugün burada bunun ne kadar önemli olduğunu, bire bir görsel sunu ve anlatımla bakmakla-görmek arasındaki farkı bir kez daha netleştirdik. Rehberimiz Cumhur Bey'e ve bu projede desteği olan herkese öğrencilerim ve şahsım adına çok teşekkürler. Saygılarımla!"*

Mustafa Kafadar, 4-A Sınıf Öğretmeni, Gökçeğöz İlkokulu: "4-A sınıfı olarak bugüne kadar yaptığımız en güzel geziydi. Dünya'nın oluşumundan günümüze kadar olan tarihi süreci somut bir şekilde gözlemleme fırsatı bulduk. Yaşadığımız şehrin tarihi ve kültürel zenginliklerinin farkına vardık. Bizleri güzel bir şekilde ağırlayan müze müdürlüğüne ve ayrıca rehberliğimizi üstlenen Cumhurbaşkanlığı çok teşekkür ederiz."

Asude İnderesi, 4-B Sınıf Öğretmeni, Vali Utku Acun İlkokulu: "Gelirken çok tedirgindim. Çocuklar açısından. Ama Cumhurbaşkanlığı anlatımları, sabrı ve çocuklara karşı ilgisi inanılmazdı. Öğrencilerim çok keyif aldı, çok mutlu oldu. Dolayısıyla ben de... Öğrencilerimin farkındalığını geliştireceğine inandığım bu etkinlik için; emeği geçen herkese sonsuz teşekkürler..."

Zübeyde Kutlu, 8-B Güzel Sanatlar Öğretmeni, Küçükdalyan Mahmut Yarım Ortaokulu: "Kendi çocukluğum dahil, 40 yıldır cevabını bulamadığım, bilemediğim, memleketimizin tarihi sır ve zenginliklerini büyük bir sabır ve emekle bize aktaran sevgili Cumhurbaşkanlığı başta olmak üzere, projeye imkan veren herkese çok teşekkür ederiz. Sevgi ve Saygılar"

Tülin Duran, Turunçlu İlkokulu, 4-A Sınıf Öğretmeni: "Şahane. Özel ve bilgi dolu bir gün oldu. Anlaşılır, akıcı, dikkat çekici anlatımlarınız için çok teşekkür ederiz. Bu etkinlik çocuklara günlerce verilecek ödevlerden binlerce kere daha kalıcı izler ve bilgi birikimleri kazandırdı. Keşke tüm eğitimlerimizi böyle alanlarda, Cumhurbaşkanlığı gibi işini iyi yapan öğretmenlerle yapabilesek.. Yaparak-yaşayarak öğrenmek budur. Sonsuz teşekkürler Cumhurbaşkanlığı."

Fatih Yurdalan, Belen Gazi Abdurrahman Paşa İlkokulu: "Yapılan faaliyet çok anlamlı ve özeldi. Öğretmen ve öğrencilerimiz için yeterinden daha fazla bilgiler edindiğimizi düşünüyorum. Arkeolog Cumhurbaşkanlığı grubumuzu yalnız bırakmayarak tüm müzeyi gezdirip rehberlik yapmasından çok mutlu olduk. Ellerinize sağlık. Özeleştirimiz; Keşke biraz daha erken gelseydik..."

Her ne kadar müze bünyesinde aktif olarak çalışmalar yapıлып, olumlu geri dönüşler alınmış olsa da, Çocuk Atölyesi ve eğitim çalışmaları için personel alımı ve istihdam olmadığı için projenin sürekliliği sağlanamamaktadır. Bununla beraber kapalı halde bulunan atölye alanı müze ziyaretçileri tarafından eğitim biriminden daha çok çocuk parkı ya da kreş olarak algılanmaktadır.

Bu görüşlerin neticesinde, eğitim çalışmalarının sürekliliği ve Hatay Arkeoloji Müzesi'nin ziyaretçiler tarafından doğru nitelikte algılanabilmesi adına, gerekli proje çalışmalarının başlatılması ve müze eğitimlerinin alanında uzman kişiler tarafından sürdürülmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

SONUÇ

Ülkemiz bulunduğu topraklar bin yıllar boyunca insanlık tarihine ev sahipliği yapmış, kültürel zenginliği ile ön planda yer alan bir konumdadır. İnsanlık tarihi boyunca var olan uygarlıkların büyük çoğunluğunun bu coğrafyada yaşaması sonucu, bugün bizlere korunması ve tanıtılması gereken büyük bir kültürel kalmıştır. Bu kültürel mirasın vermiş olduğu görev ve sorumluluklar yapılması gereken birçok çalışmayı da beraberinde getirmektedir.

Ülkemizde yapılan arkeolojik arazi çalışmaları ve bilimsel çalışmalar bir asrı geçkindir devam etmektedir. Ancak yapılan bu çalışmaların sadece bilimsel alanlarla sınırlı kalması, bilgi eksikliğini ve sadece maddi bakış açısını beraberinde getirmektedir. Bunun neticesi olarak Vandalizm ve kaçak kazıların çokluğu geçmiş yıllarda bu ortak mirasa çok büyük zararlar vermiştir.

Toplumlardaki eğitimsizlik sebebi ile oluşan bilgi kirliliği ve yanlış düşünceler, ancak erken yaşlardan başlayan eğitimler sayesinde düzeltilebilir. Analitik düşünme ve olaylara karşı farkındalık kazanmak her alanda olduğu gibi arkeoloji biliminde de pozitif düşünceyi ve ilerlemeyi beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda ülkemizdeki kültürel mirasımıza sahip çıkmanın ve farkında olmanın en önemli yolu erken yaşlardan itibaren verilecek vasıflı bir eğitimden geçmektedir.

Ülkemizde tarihi eğitimler ilkökul çağından itibaren başlamaktadır. Ancak eğitim modelinde tek düze bir yol izlemek eğitimin kalıcılığı ve kalitesi adına uygun olan bir yöntem değildir. Bu bağlamda arkeoloji ve kültürel miras eğitimlerinin kendi alanlarında; yaşayarak, görerek ve deneysel çalışmalarla tekrar uygulama yöntemleri kullanılarak yapılması, öğrencilerde geçmiş ile bugün arasında güçlü bir bağ yaratacağı için en uygun yöntem olacaktır.

Ülkemizde de son zamanlarda yaygınlaşmakta olan Zaman Yolculuğu, Arkeopark, Arkeoloji Atölyeleri gibi çalışmalar, eğitimde enteraktif ve alternatif yöntemler kullanarak sürdürülebilir ve kalıcı eğitimler yapmaktadır. Tarihi eserlerin nasıl bulunduğu, hangi çalışmalarla çıkarıldığı, hangi yöntemlerle belgelendiği ve nasıl muhafaza edildikleri gibi sorulara yerinde ve yaşayarak cevap bulan öğrenciler, kendi kültürel miraslarını yakından öğrenerek koruma duyguları kazanmaktadır. Aynı zamanda çalışmaların yapıldığı alanlar bu tarz projeler kapsamında çevre

düzenlemelerine gittikleri için sadece eğitime gelen çocuklarla sınırlı kalmayıp, toplumun diğer bütün kesimine de aynı şekilde bilimsel çalışmalarda ulaşılan sonuçları aktarabilmektedir.

Sosyal sorumluluk projeleri sadece ören yerleri ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda kentlerin belleklerini de yansıtan müzelerde farklı çalışmalarla sürdürülmektedir. Bu çalışmalarda müzeler okullara alternatif bir eğitim merkezi olduğu gibi öğrencilerin farklı yöntemlerde kazanım sağlayabilecekleri birer sosyal ortam da yaratmaktadır. Okulların kalabalık öğrenci grupları ile yaptıkları gezilerin verimliliğinin çok düşük olduğu su götürmez bir gerçektir. Bu gezilere alternatif olarak 25-30 kişilik yapılan geziler ve müze içi etkinliklerinin öğrencilerde hem daha kalıcı hem de daha eğitici bir çalışma olduğu yapılan uygulamalarda görülmüştür.

Bu tez kapsamında incelenen arkeolojik arazi çalışmaları ve müze çalışmaları göstermektedir ki, geçmişimizi ve kültürel mirasımızı gelecek nesillere aktarmanın en verimli yolu, yarının büyükleri olacak çocuklarımızı tarihimizle yakından buluşturarak önce arkeolojiyi sevdirmekten sonra doğru bilgiler ile onları donatmaktan geçmektedir.

KAYNAKÇA

Ağcabay, Meltem; Atabay Düzenli, **Çatalhöyük Neolitik Dönemdeki Güney Açmalarındaki Çöp Yığınlarının (1996-1998) Arkeobotanik Açından Değerlendirilmesi**, Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2000.

Akyol, Ali Akın: Akyol, Aysel Köksal; **Yaratıcı Drama Dergisi**, sayı 12(2), s. 105-126, 2017.

Altınörs Çırak, Ayşegül; **Bir planlama stratejisi olarak arkeolojik envanterleme ve kentsel arkeolojik değer yönetimi: İzmir tarihi kent merkezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2010.

Altuntaş, Sabri Yavuz; Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, **Eskiçağ Tarihi II**, Çatalhöyük, 2013, Konya.

Apaydın, Veysel; **"Toplum Arkeolojisi: Dünya ve Türkiye'deki Yeri, Önemi ve Problemleri"**. I. Teorik Arkeoloji Grubu-Türkiye Toplantısı Bildirileri, TAG-Türkiye, s. 175-190, 2014.

Boado, F.C; **"Problems, functions and conditions of archaeological knowledge"**. *Journal of Social Archaeology* içinde (126-146). Vol. 1, No. 1, 2001.

Derin, Zafer; **"İzmir'in Prehistorik Yerleşimi - Yeşilova Höyüğü"**, Ege Üniversitesi Arkeolojik Kazıları, İzmir, ss. 170-180, 2012.

Derin, Zafer; **"İzmir-Yeşilova Höyüğü'nde Yeni Bir Eğitim Yöntemi; Zaman Yolculuğu"**, TÜBA , Kültür Envanteri Dergisi, ss. 263-274, 2010.

Derin, Zafer; Batmaz, Atilla; **"Bornova-Kemalpaşa (İzmir) Arkeolojik Envanteri"**, TÜBA Kültür Envanteri Dergisi, 2004.

Derin, Zafer; **Tarih Öncesi Dönemde İzmir**, ss. 42-43, 2009.

Ergül, H. Fazıl; Kurtulmuş, Mehmet; **Sosyal Sorumluluk Anlayışının Geliştirilmesinde Topluma Hizmet Uygulamaları Dersine İlişkin Öğretim Elemanlarının Görüşleri**, Cilt:13, Sayı:49, (221-232), 2014.

Gasimov Karaaslan, Fatma; **Neolitik Çağ Çatalhöyük Kültür Unsurlarının Çağdaş Türk Sanatlarına Etkileri**, Selçuk Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2008, Konya.

Hall, "Social archaeology and the theatres of memory", 2001, Journal of Social Archaeology V.1 No.1 içinde (50-61) <http://jsa.sagepub.com/> London. Erişim Tarihi: 12.02.2019.

Harmanda, Y: Ateşoğulları, Soner; **Değişen ve Gelişen Türkiye Müzeleri, Uygulama ve Proje Çalışmaları Devam Eden Yeni Müzeler, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları - 161/4, 2. Baskı, s. 35, 2014.**

Hodder, Ian; **ÇATALHÖYÜK 2008 RAPORU**, Çatalhöyük Araştırma Projesi.

Karul, Necmi; **Aktopraklık Höyük Arkeoloji Okulu**, Magma Yeryüzü Dergisi, sayı 7, s. 30-33, 2015.

Karul, Necmi; **"Aktopraklık: Kuzeybatı Anadolu'da Gelişkin Bir Köy"**, M. Özdoğan ve N. Başgelen (yay.) Türkiye'de Neolitik Dönem: 387-392. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.

Karul, Necmi; **Aktopraklık Açık hava Müzesi ve Arkeoloji Okulu**, Arkeoloji Ve Sanat, sayı 150, s. 17, 2015.

Karul, Necmi; **AKTOPRAKLIK Tasarlanmış Prehistorik Bir Köy**, Ege Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2017.

Karul, Necmi; Avcı, Bertan Mert; **Bursa Aktopraklık Höyük'te Kültür Sektörünün Oluşturulması: Çok Yönlü Bir Proje**, Tüba- Ked, sayı 8, s.242, 2010.

Karul, Necmi; Bursa'da Zaman Dergisi, sayı 16, s.60-63, 2015.

Keskin, Yeliz;. Tanaç Zeren, Mine; **Arkeolojik Alanlarda Bir Sunum Yöntemi Olarak “Arkeoparklar”**. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi (MBUD), 3 (2), 110-124, 2018.

Matthews, R, 1996b:99, **Surface scraping and planning in Hodder** , 1996a (ed). 79-99.

Melton, J. V. H; **The Rise of the Public in Enlightenment Europe**. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Merriman, N; (der.) **Public Archaeology**. London: Routledge, 2004.

Özdoğan, Mehmet; Başgelen, Nezih; **Türkiye'de Neolitik Dönem**, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul, ss. 377-378, 2007.

Şahin, Hüseyin; **Konuşan Mozaikler**, T.C. Hatay Valiliği, Yayın No:8, s. 6, 2011.

Utkan, Mina Silav; Çatalhöyük, Acta Turcica, Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi , Yıl IV, Sayı I, **Kültürümüzde Toprak**, 2012.

Yeşilbaş, Evindar; **Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine Bir Araştırma: Mardin Müzesi Örneği**, The Journal of Academic Social Science Studies, sayı. 59, s. 343/358, 2017.

Yıldırım Ali; Şimşek Hasan; **"Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri"**, 5.Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005.

http://212.174.161.8/kudeb_dokuman/catalhoyuk.pdf (15.03.2019)

<http://seyahat.mynet.com/aktopraklik-arkeoloji-okulu-bir-gunde-8-bin-yil-1186379>
(11.05.2019)

http://www.arkeoparktabirgun.com/kategori-neolitik_ev_atolyesi-28 (25.06.2019)

http://www.catalhoyuk.com/project/bringing_catalhoyuk_to_life (15.03.2019)

<http://www.catalhoyuk.com/tr/proje/kazi-tarihcesi> (13.02.2019)

<http://www.hatay.gov.tr/arkeoloji-muzesi> (25.06.2019)

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-46251/catalhoyuk-neolitik-kenti-konya.html>
(20.03.2019)

<http://www.mardinmuzesi.gov.tr/tr/md-841-mardin-muzesi-tarihcesi> (24.06.2019)

<https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=66888> (16.04.2019)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hatay_Arkeoloji_M%C3%BCzesi (25.06.2019- Birleşik
Krallık)

<https://www.flickr.com/photos/catalhoyuk/5199405429/> (15.03.2019)

<https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2017/05/22/aktopraklik-arkeoloji-okulunda-zamanda-yolculuk/> (20.03.2019)

<https://yesilova.bornova.bel.tr> (20.03.2019)